

کے جاننے کے کہ ایون کا زیادہ استعمال زندگی کے	ایرچو ہندستان خانہ ویران گوشور ایشل
لئے پتھر اس کی مقدار کو روز بروز بڑھاتے ہیں	صاحبان خزینہ و اشغال فارسی و احسن ذکر این
اور انکی یہ حماقت صرف پنک کے لطف و	کر وہ اندوڑ محل استعمال ساکت مؤلف گوید
مڑے کے لئے ہے۔	کہ فارسیان این شل باطبار خود غرضی۔ خود غرضی
بفتح اول و سوم۔ بقول صاحب	می زند کہ بمقابلہ غرض خود بر نقصان دیگران
شمس نام وہی است از حد و در سے دیگر کسی	نی کتند و نیز برای ناعاقبت اندیشان کہ نظر سطحی
ذکر این نکرو و وجہ تسمیہ این متحقق شد کہ از خصوصیات	قاعدہ قلیل را عزیز و از حد و نقصان عظیم کہ درست
این مقام معاصرین بخیر اند بخیاں ما اگر اسم با	بخیاں نیارند (ارو) "مردہ و ورخ میں جا
است مقامی باشد خنک و شاداب ہجو آبر۔	یا بہشت میں اپنے حلوے مانڈ سے کام نہ
نون زائد بر آخر آ و روند چنانکہ پاؤش و پاؤش	یہ کہاوت خود غرضوں کے لئے مستعمل ہے صناع
وزیبا و زیبان و سو و ستون۔ صاحب ناصر کی	اصفیہ نے لفظ مردہ پر اسکا ذکر کیا ہے صاحب
در آرایش ششم و سیاچہ کتاب بہ حرف نون	اشال ہندی نے تحریف تغیر کے ساتھ لکھا ہے
این قاعدہ را ذکر کردہ است (ارو) ایرن	"مردہ بہشت میں یا و ورخ میں حلوے مانڈ
نواح رنے سے ایک موضع کا نام (مذکر)	سے کام "ناعاقبت اندیشوں کے لئے کن
بقول صاحب شمس	میں کہتے ہیں "جان جاے پنک نہ جائے"
بفتح اول مرادف بر ناک کہ جوان باشد و مشہو	یہ ایونیون کا خیال ہے کہ وہ پنک قائم رکھنے کو
بای تازی است نہ فارسی۔ دیگر کسی ذکر یہ	لئے جان کی پروا نہیں کرتے یعنی باوجود اس

نه کوهنخیاں ما برناک مخفف ابرناک است که تقصیر	و این در پیری آزما عجب نه پندارند بهمین باشد
خذف شد و برنا بهمین معنی مخفف برناک بحد ف	وجه تسمیه بعضی بر آنند که ابر یعنی آغوش است
باقی ماند صاحب بر بان بر لفظ ناک گوید که بروز	و صاحب آغوش استعاره باشد از جوان عمر که
خاک لفظی است که بجهت بیان اقصاف موصوف	آغوش جوانان من حیث گرمی نصیب شایسته
بعضی بر آخر کلمات می آورند زیرا که در است	و بعضی بر آنند که ابرناک معنی صاحب ابرکنا یا از
می کند بر دشمن چیره چون با غلطی ملحق شود همچو	جوان است که ذریعه سه سبزی عالم سنی ذریعه
طربناک و غمناک و معنی آلوده و آغشته بهم	توالد و ناسل دارد (ارو و) جوان بقول صاحب
پس ابر که معنی ذکر گذشته است با لفظ ناک جمع شده	اصفیه - فارسی - اردو - وین - مستعمل - نوع - نوخیز -
معنی صاحب ذکر پیدا کرد و استعاره کرد و بر	پشما - بالغ - بونست - قیس برس تک کی عمر کا آدمی
بر نام و جوان - اگر چه پیران هم صاحب ذکر	سیا نا بیسی - جوانون کو چلا چلی تر سیا کوبیاہ کی پری -

ابر نخین | استعمال - بقول صاحب بر بان بفتح جیم بر وزن برکندن حلقه باشد از طلا و نقره که زمان ۱۱ در دست و ۱۲ در پای کنند و آنچه در دست کنند دست ابر نخین و آنرا که در پای کنند پای ابر نخین (هم خوانند - ابرجن) که گذشت مخفف همین است - صاحب رشیدی و شمس با اتفاق معنی بر بان گوید که ابر نخین و ادر نخین و ادر نخین مرادف این است و این هر دو با لغت بحدف الف نیز آمده - صاحب جامع بذکر این با ابر نخین گوید که دست بر نخین دست و پای بر نخین که بحدف الف شهرت دارد - صاحب جهانگیری هم ذکر این کرده صاحب ناصری فرماید که چون دست را از رانگستان تا ساعد آرنج خواتند پس سلی که در دست و آرنج بکنند

دست آرنج است و اصل این آرنج نجن باشد و صاحب اند صراحت فرمیدند که مرکب است
 از آرنج و نون نسبت یاء ابطه - این است صراحت ماخذ که محققین سلف یک بر صدی کرده
 مؤلف گوید که این تحقیق ماخذ را اشقی می بخشد آرنج را بدین معنی بالف ممدوده کسی ذکر نکرد
 و نون نسبت و را ابطه هم بقاعده فارسیان یافته نشد ازین تحقیق هیچ بر نکشود که آرنج چگونه
 و تعلق آرنج باین که مذکور شد - پانچون چگونه گفتند برای زیوریکه در پای کنند - ما بجای که غور کردیم
 اصل این (ا برنجین) است که بر (برنجین) الف وصلی آورده اند چنانکه فارسیان در آغاز کلمه
 می آمد که پرویز را (اپرویز) کردند و بیداد را (ابیداد) برنجین بر وزن تبرزین بقول برهان همین معنی
 آمده و ما می گوئیم که بر لفظ برنج یا نون نسبت زیاد کرده برنجین کردند چو سیمین و غبرن پس (برنجین)
 یعنی منسوب به برنج شد و این نام زیوریت که هر دانه آن از طلا یا نقره شکل برنج سازند که شایسته
 به دندان موش هم باشد ازینجا است که هندیان این را (چوبه دستان) گویند که ترجمه دندان موش
 است پس آن دانه را بعلاقه یکدیگر گسلسل کنند و بر بند دست به بندند و این مخصوص است از
 همین مقام که از آرنج تعلق ندارد این است حقیقت (ا برنجین) که بالف وصلی بای موحده ساکن
 شد و بحدف الف (برنجین) بحال خود ماند و بحدف یای تختانی (برنجین) مخفف آن است و
 زیادت الف وصلی برو (ا برنجین) شد صاحبان لغت که این را بر وزن (برکندن) نوشته اند غلط
 کرده اند باید که کسبیم باشد که بعد حذف یا هم همان کسره جمیم باقی ماند و حقیقت لفظ مقاضی
 است که الف هم کسور باشد که کسره بای موحده حقیقی است و لیکن لب و لجه مقامی تبدیل
 حرکات می کنند عیبی ندارد که الف جمیم را هم با تباع زبان مفتوح خوانیم از حقیقت هم خبر

داریم بالجملہ (دست برنجین) بہمان زیور دست است کہ بالا مذکور شد و پانچمین مثل دست نچمین
 زیوریت برای پاک قدری کلفت تر از دست برنجین باشد و ہندیان در وضع آن تصرف
 کردہ اند ما (پانچمین) را در صوبہ مدراس دیدہ ایم کہ (مالطیان چہر می لقب) در ہند آنرا از جمہول
 گویند وضع قدیم این شکل بر سنج را بکلفتی ظاہری کند ولکن تصرف مختصر عین حالاً در ہند
 اصلی آن را باقی نہ داشت (ارو و) (۱) پنچی یا کنگن یا چو ہے دتیاں۔ صاحب تصنیف نے
 (چو ہے دتی) پر فرمایا ہے کہ (موت) عورتوں کے ایک دستی زیور کا نام جس کے دانے چوہی
 کے دانوں کے مشابہ ہوتے ہیں کنگن اور کنگن پر لکھا ہے کہ اسم مذکر۔ کرگہن سے مرکب ہاتھ کا
 زیور۔ دست برنجین ایک زیور کا نام جسے چو ہے دتیاں کہتے ہیں (۲) پازیب بقول تصنیف
 افارسی اردو میں مستعمل۔ پانون کے ایک زیور کا نام (انچ) جس کے نیچے اہل ہند گہنگرو کی ایک
 رٹی لگاتے ہیں اور اہل عم مستطیل شکل میں نوکدار گہنگرو مثل چانول کے بناتے ہیں جس میں آن
 نہیں ہوتی۔

اہر بھین	بقول صاحب برہان ورشدی دیکھو ابر بھین۔
و جامع و ناصری و شمس و جہانگیری بر وزن	اہر نو بہار۔ استعمال۔ باضافت ابر مراد
فرورین۔ مراد ابر بھین کہ گذشت۔ بنجیال	اہر بہار کہ گذشت (صائب ۵) می نشاخم
ماہل ہمین است و ابر بھین کہ گذشت مختلف	ہر چہ می گیرم چو ابر نو بہار پڑ با من احسان بانگ
این صیرحت ما خداین برابر بھین کردہ ایم و بہ تحقیق	خلق احسان کردن است پڑ (انوری ۵)
ماکہ برابر بھین گذشت بکسر اول باشد (ارو و)	آری عرق ابر نو بہاری پڑ در کام صدف و شگول

باشد (۱۱۰۹) ابر بہار (دیکھو ابر آفر)

ابر نو بہاران | استعمال - باضافت ابر -

مؤید نسرا مید کہ اردو ہا و ماران و گرا

زہر جم - کذانی ذہنگ تو اس - وہم گو

مرادف ابر بہاران کہ گذشت - مزید علیہ ابر کہ ابر بہار است زیر اچہ نیان مدت ماندن

تو بہار باشد چنانکہ صاحب گوید (۱۱۰۵) چون آفتاب در برج حمل است و در استعمال نیز

صدف لب پیش ابر نو بہاران باز کن بکار و ہمچنین و سواتی ہندی آنست صاحب شمس

را با گہرا بجا بر می کشند (۱۱۰۹) دیکھو ابر بہار

اردو میں ابر نو بہاری کا بھی استعمال ہے (۱۱۰۵) اصابت (۱۱۰۵) تاک - اسیر اب کن ای

(۱۱۰۵) سب سے غنچہ ہے معمور جام گل بے زینتیکہ نیسان در بہارہ قطرہ تا میتواند شد چہر گو ہر شود

رہی ہے شراب ابر نو بہاری سے (۱۱۰۵) شاخ اقبال چوباغ از ابر نیسان

باو سبہ شخص بد خواہت چو برگ از بادوی زار

ابر نو روزی | استعمال - باضافت ابر -

ابر ی کہ منسوب بہ نور روز است یعنی در نور و نزارہ (ظہوری ۱۱۰۵) تا ظہوری را بقوا صی

آید (نوری ۱۱۰۵) باد شگیری نسیم آورد بانہ برم پدید و چون ابر نیسان بر نخورد (۱۱۰۹)

جو بہارہ ابر نو روزی علم بفرخت باز از کوسہ ابر نیسان - دیکھو ابر گوہر افشان -

(۱۱۰۹) ابر نو روزی - کہ سکتے ہیں (مذکر) ابر نیسانی | استعمال - باضافت ابر - بیای

ابر نیسان | استعمال - باضافت ابر - نسبت مرادف ابر نیسان کہ گذشت (ظہوری ۱۱۰۵)

بقول صاحب بحر نام بارانی است کہ در ابر نیسانی کجا چشم خونبارم کجا با او گہر یار و اگر من بولم

ہوای سرمای بار و بصدف دزد صاحب دیگرم (۱۱۰۹) ابر نیسان - دیکھو ابر گوہر افشان

ابرو | بقول بهار - حاجب و آبرو و ابروان جمع و این خلاف قیاس است مقصود بهای
 این است که بقاعده فارسیان جمع غیر ذوی الارواح بالف و نون شاذ باشد (۱) صاحب
 سخندان گوید که این را در سنسکرت (پهرو) گویند که بحدف همزه و زیادت های مخلوطه اللفظ به
 بای بهیست و نئی فرمایند که فارسیان (پهرو) را (ابرو) کردند (۲) بخمال ما این مرکب است از
 ابر و و او نسبت فارسیان و او نسبت را بر اثر لفظی آری چنانکه هند و ویشوپس آبر و چیز است
 که منسوب به آبر است یعنی چنانکه ابر بالای سر ما سایه کند همچنین آبر و بر مردمک سایه کرده است
 (۳) بعضی معاصرین بر آنند که این آبر (رو) یعنی رونق و بود و از کثرت استعمال محدود
 بمقصوره تبدیل شده ابر و شد - ما گوئیم نمبر (۲) قوی است - صاحب غیاث بر لفظ است و
 گوید که و او نسبت برای ذوی العقول خصوصیت دارد ما گوئیم که این خصوصیت باعتبار می و
 مخصوص بالفظ هند و نه بذوی العقول متفاح القوا صد فارسی هم و او نسبت را ذکر کرده است
 و گوید که چون هند و ویشوپس - و نئی فرماید که خصوصیت این برای ذوی العقول است - (۴)
 بعضی معاصرین گویند که اصلش (ابرو) بود یعنی چیزی که بر رو باشد فارسیان بر را معنی علی
 ابر گفته اند - بکثرت استعمال با ساکن شد و یک رای ممله حذف - ما عرض کنیم که مقابل این هم
 نمبر (۲) قوی تر است عجب است که صاحبان برهان و جامع و رشیدی و سروری و شمس و
 جهانگیری و ناصری و هفت و غیر هم لفظ (ابرو) را در مفردات ترک کرده اند تا در کلام متقدمین
 و متأخرین و نیز در رزمه معاصرین بسیار یافته میشود و شک نیست که این لغت فارسی زبان
 است - با بجد بقول بهار و مانند صفات این (۱) بلند اقبال (۲) پر چین (۳) پر خم (۴)

پر عتاب (۵۱) تیغ (۶) دل آرای (۷) و نغریب (۹) دلکش (۹) دل کشاے (۱۰) رسا (۱۱) زلف
 (۱۲) سبکدست (۱۳) سرگردان (۱۴) یہ تاب (۱۵) شوخ (۱۶) عشوہ ساز (۱۷) غنبرین (۱۸)
 عیار پیشہ (۱۹) کج (۲۰) کیا نثار (۲۱) کمر بستہ (۲۲) کینہ توز (۲۳) گر گمبیر (۲۴) مخرابی (۲۵)
 مشکین (۲۶) مشکین مثال و تشبیہات این (۲۷) بال شامین (۲۸) بیت (۲۹) پل (۳۰)
 ترازو (۳۱) تیغ (۳۲) تیغ باز (۳۳) چوگان (۳۴) دزد (۳۵) دود (۳۶) حل آنوسی -
 (۳۷) سایہ بال ہمار (۳۸) سورہ نون (۳۹) شاہ بیت (۴۰) شامین ترازو (۴۱) صیقل -
 (۴۲) طاق (۴۳) طاق شکستہ (۴۴) طاق مردانہ (۴۵) کھرا (۴۶) قبلہ (۴۷) قبلہ نما -
 (۴۸) قلم (۴۹) قوس (۵۰) کلید (۵۱) کمان (۵۲) کمان خانہ (۵۳) کماندار (۵۴) کمان
 سیہ توز (۵۵) گز (۵۶) ماہ نور (۵۷) ماہ یک شبہ (۵۸) مخراب (۵۹) مخرابی (۶۰) مد (۶۱)
 مصرع (۶۲) مطلع (۶۳) مقرض (۶۴) ناخن (۶۵) نون (۶۶) نون قوسی (۶۷) نون
 و اثر (۶۸) ہلال - (صائب **۱۱۵۸**) گردن دار و سکتہ چین بر چین بیت ابروی تو چون
 مشہور نیست **۱۱۵۹** (حکیم زلالی **۱۱۶۰**) پل بستہ بلند ابروش از دور **۱۱۶۱** کہ نظارتہ ز آتش گذر دو **۱۱۶۲**
۱۱۶۳ (ملاحظہ **۱۱۶۴**) جز ابروشون تو ندیدیم کہ عطار **۱۱۶۵** بی شک کشد و ہمہ در ابروی ترازو **۱۱۶۶** (صائب
۱۱۶۷) ابروی او ز رفت زہ نظر مرا **۱۱۶۸** و ز تیغ زندگی آمد بس مرا **۱۱۶۹** (ولد **۱۱۷۰**) نیست ممکن
 برگرفتن دیدہ از رویش مرا **۱۱۷۱** آتہ گر بر سر گذارد تیغ ابرویش مرا **۱۱۷۲** (ملاحظہ **۱۱۷۳**) ایکہ از
 شوخی کبف داری چو ابرو تیغ باز **۱۱۷۴** بسلم کن تا چراغ مدعا روشن شود **۱۱۷۵** (میر خسر **۱۱۷۶**) اشارت
 کن با بروے چو چوگان **۱۱۷۷** کہ تا از سر دم چون گوی غلطان **۱۱۷۸** (انوری **۱۱۷۹**) ز نخش چیت یکی

گویی بزمین از شک بباروش چیست دو چو گان سپه کرده بقار بزمی می کشی شیرازی **لله** اگر
 داری سواد است چشم زان ابروی و پیشانی بکتاب حسن و ربالای رمل آنوسی بین برونش
لله سر نوشت خود توان خواند از خط پیشانیست بگذار و شاه بیت مطلع انوار کیمیت بباخان از
لله از خون عاشقان بروی آن شوخ بچو شامین تر از و سرگران ست بظهوری **لله** و لا کلام
 که آینه کرد شک ترا بکدام صیقل ابرو در دو رنگ ترا بظهوری **لله** همه جا قبله طاق ابرو
 روی هر سونما ز میرسد مبنصائب **لله** بست زندانی پر از دست بچشم عارفان بپیش طاق
 آن دو برو قصر و ایوان بهشت بخواجده شیراز **لله** مطبوع تر ز نقش تو صورت زیست
 باز بظفر انوس ابرو کین مثال تو ب(صائب **لله**) بی اشارت خم ابروی تو یک ساعت نیست
 قبلت شوخ تر از قبله نما افتاد است بامنیه بخی **لله** قلم ابروت سخن ساز است ب
 بهر عشاق نامه پرداز است باملا شیدا ای سر سندی **لله** کشا کار و دم از کلید ابرو است
 مرا چو تنگدی زان در بان تنگ بود بظهوری **لله** بیایست عشق بخی بین میکن سینه جازا
 که حسن انا برو او تیر شوخی در بمان (ارو ب(صائب **لله**) در کمانه ابروی بلند آقبالش ب تیر
 بی خواست زان خوش گمان می آید بظهوری **لله** ملک مابدل ز نمها جا گرفت بکماندار برو
 چو مجر گرفت بزدانش **لله** همان شعراست که بر نبره مگذشت - (غنی **لله**) بود مقراض
 او دل بسته مو پندش به چشم مقراض ابرو ب(اول **لله**) ازان در شکل ناخن یافت ابرو ب که
 بکشا بگره از جبهه خویش بشفیع اثر **لله** اگر بر آسمان رفتست ماه نوز کیتانی بنبون توی
 ابروی یاز من نمی آید ب(ارو) ابرو - (قبول امیر فارسی) اردو من مستعمل اندگر بچون -

دستش (۵) مارگیسوت سے سوا قاتل وہ ابرو ہو گیا نہ میری ایداکو سہ پاڈنک بچھو ہو گیا نہ ابرق
 (۵) تا فلک اسے ہروش شہر و مہار ا ہو گیا نہ خال سے ابرو سے پر خم چاند تارا ہو گیا نہ بحر
 (۵) کاکل نے اسکی مارا مارا کند سے نہ کینچے سرو ہی ابرو و خمدار رہ گیا نہ آپ ہی نے فریاد
 کہ ارباب اہلی نے موت بھی کہا ہے اظفر (۵) دیکھنا بھونچال سے بجائے گا سارا جہاں
 اک ذرا ابرو اگر اس فتنہ گر کی ہل گئی نہ امیر حسن (۵) نہ نظر تھی ظالم کس پر جو آئینہ سے نہ
 کنگھی پہ ہاتھ پھیرا برو سنوارو کھی نہ

ابروان استعمال - بقول صاحب شمس پس اگر سنی ابروان مثل ابر باشد شبیہی برآ	ابروان استعمال - بقول صاحب شمس پس اگر سنی ابروان مثل ابر باشد شبیہی برآ
بالفتح مرادف ابران کہ گذشت یعنی صبح و شام تو ان شد کہ ابر ہم مثل صبح و شام	بالفتح مرادف ابران کہ گذشت یعنی صبح و شام تو ان شد کہ ابر ہم مثل صبح و شام
و شام دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر این نکرده و گویا اگر جمع ابرو - خلاف قیاس بالف	و شام دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر این نکرده و گویا اگر جمع ابرو - خلاف قیاس بالف
و نون آمدہ کہ بر لفظ ابرو گذشت و لیکن آرا بلغت نرند و پاژند یعنی مادر است پس ابروان	و نون آمدہ کہ بر لفظ ابرو گذشت و لیکن آرا بلغت نرند و پاژند یعنی مادر است پس ابروان
برای صبح و شام استعارہ کردن قابل غور است	برای صبح و شام استعارہ کردن قابل غور است
زیرا کہ تشبیہ شام بسیا ہی ابرو جادارد و لیکن تشبیہ	زیرا کہ تشبیہ شام بسیا ہی ابرو جادارد و لیکن تشبیہ
او با صبح غیر موزون (۲) صاحب برہان گوید با صبح و شام شبہش جا دارد و خیال تا توحیہ نمبر (۳)	او با صبح غیر موزون (۲) صاحب برہان گوید با صبح و شام شبہش جا دارد و خیال تا توحیہ نمبر (۳)
کہ و آن در فایسی یعنی شبیہہ و مانند و نظیر آمدہ اقوی است (ارو و) دیکھو (ابران)	کہ و آن در فایسی یعنی شبیہہ و مانند و نظیر آمدہ اقوی است (ارو و) دیکھو (ابران)

ابرو اپنور استعمال - بقول صاحب شمس - بفتح اول و ضم بای اجد آلتی است کہ بد
 گوشت مردم و جزآن بگیرند و عرب کلینان و ہند سند اسی خوانند - دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر ن

نگرد و بخيال ماشک نيست که صاحب شمس درين لفظ تسامح کرده است که آبر و انبور هر دو لغت را که حرف دوش نون و حرف سوم آن باي موصوفه است بذيل ردیف الف بابا آورده (ا بر و انبور) کرد ما تحقيق (انبر) و انبور) بجايش کنيم که بهمين معنی آمده است و آنچه صاحب شمس باي دوم هر دو را یک لفظ بخيال کرده غلط است (ار و و) و بگو آنبر -

(الف) ابر و بلند کردن	مصدر مصطلحی (گوشه ابر و بلند کردن) پیدا است و از سند توم
بقول بچه و بهار (۱) اشاره کردن با بر و فرماید که	بخيال ما - - - - -
از اهل زبان به تحقيق پويسته (۲) نمودار شدن	(ب) ابر و بلند کردن بلال معنی نمودار
و آری این را مرادف (ابر و نمودن) گوید که می	شدن آن پیدا میشود - ما از معاصره من عجم
و با هر دو معانی بالا اتفاق دارد و اسناد متعدده	تحقيق کرده ایم که معنی اول برای ابر و بلند کردن
پیش کند (ج) رسید و آن خم ابر و بلند	درست است - اگر چه سندش بدست نیامد
کرد و گذشته پتراضی که به ابر و کنند کرد و گذشته	و با معنی دوم ما اتفاق نیست برای آن
(س) در محلی که گوشه ابر و کنند بلند	اصطلاحی خاص بر حرف (ب) بیان کرده ایم
گیرم ز رشک و سحر بر ابر و نهید بلال پیر طالب	که در آن لفظ بلال داخل باشد مجرور ابر و بلند کردن
(ط) اینک بلك ناطقه عید مخور است	معنی دوم از نظر مانگدشت و نه معاصرین عجم
کما بر و بلند کرده بلال سعانیم؛ مؤلف گوید	تصدیق آن کنند (ار و و) (الف) (۱) ابر و
که هر دو سند معنی اول متعلق باین مصدر مصطلحاً	بلانا - بقول امیر ابوالخیش دنیا - ابر و س
نباشد که از اول دهم ابر و بلند کردن بود دوم	اشاره کرنا - (زنده) دیکه تو کتنه گل کتنه همین

تو ارون سے نہ تو بلا مٹی کسی روز تو ابرو اپنا
 (وزیر ۵) سر آنکھوں سے کرین جدہ جدہ ہر
 ابرو بلائے وہ نہ جد کچھ کفر اور اسلام سے نہ
 ہمارا ہے نہ اب چاند دکھائی دینا۔ ماونو
 یا بلال مطاع پر نمودار ہونا۔

ابروہم در کشیدن (مصدر اصطلاحی)

بقول صاحب بجز خشم گرفتن و بیدار شدن
 بہار گوید کہ این کنایہ باشد مؤلف عرض کند
 کہ ناراض شدن و اظهار نفرت کردن درین
 داخل است (شیخ سعدی ۵) حرمت
 بودمان آن کس چشیدہ کہ چون سفرہ ابروہم
 در کشیدہ (ارو ۱) ابرو میں بل ڈالنا۔ غصے

ہونا۔ امیر نے (ابرو میں بل پڑنا) اور (ابرو
 میں بل آنا) کا ذکر کیا ہے۔ تاک بھون چڑھانا
 بقول آصفیہ چین کیمین ہونا تیوری چڑھانا۔
 نفرت ظاہر کرنا۔ خفا ہونا۔ رنجیدہ ہونا (بجز
 ۵) عاشق سے تاک بھون نہ چڑھاؤ گنا۔
 رو بہ ہم درس عشق میں یہ الف بے پڑے نہیں
 (جرات ۵) ہمارے آنے سے تم تاک
 بھون نہ روز چڑھاؤ نہ یہاں ہے بجز محبت
 کا بار بار چڑھاؤ نہ بھون تانا۔ بقول آصفیہ
 چین بارو ہونا تیوری چڑھانا۔ ناراض ہونا
 خفا ہونا۔

ابرو چین کردن (مصدر اصطلاحی)

بقول صاحب بجز مرادف ابروہم در کشیدن
 مؤلف گوید کہ این کنایہ باشد۔ (ارو ۱)
 چین کیمین ہونا۔ بقول صاحب آصفیہ چین
 ہونا۔ تیوری چڑھانا۔ ناراض ہونا۔ تیوری
 پر بل ڈالنا۔ (دیکھو ابروہم در کشیدن)

ابرو ترش کردن (مصدر اصطلاحی)

بقول صاحب بجز مرادف ابروہم در کشیدن
 بہار ہمزبانش و این کنایہ باشد (سعدی ۵)
 درین گوشہ نالان گنہگار پیر نہ کہ فریاد عالم
 رس ای دستگیر نہ وزان نیمہ عابد سری پر غم

ابرو تنک کردن (مصدر اصطلاحی)	ترش کرده بر فاسق ابرو زرد و ربه (بابا فغانی سے)
بضم تا و نون بقول بحر و وارستہ کنایہ از ناز	شد می خندان و بیرون آمدی ابرو ترش کرده پتیا
و غرور نمودن مرادف (ابرو نازک کردن) کہ	چاشنی ہا پیشانی تلخ کمان را پت (ارو و) دیکھو
می آید (قدسی و تعریف تیغ سے) چو در غمزہ	ابرو ہم در کشیدن۔
ابرو تنک می کند پتہ سپاہ گران را سبک می کنند	ابرو تلخ کردن (مصدر اصطلاحی بقول)
بہار و اندھم ذکر این کردہ (ارو و) ناز کرنا	صاحب بحر عجم مرادف (ابرو ہم در کشیدن) کہ
بقول آصفیہ اترانا۔ غرور کرنا (تصویر سے)	کسی ذکر این نکرد و سندی گیر نیامد۔ مخفی مبار
حسرتین دل کی بر آئین دم سہل کیا کیا پتہ ناز	کہ تلخ یعنی ناگوار و نا ملائم نیز آمدہ پس درین
کہ تا تھا تراکت سے وہ قاتل کیا کیا پتہ آغا سے	معنی نا ملائم کردن ابرو ہا شد یعنی اورشت
آگے تقدیر کے تدبیر کی کیا چلتی ہے پتہ عقل پر	کردن ابرو (ارو و) دیکھو (ابرو ہم در کشیدن)
ناز کیا کرتے ہیں نادان کیا کیا پتہ	ابرو تنک ساختن (مصدر اصطلاحی)
ابرو جنبان دن (مصدر اصطلاحی بقول)	بضم تہامی فوقانی و نون مرادف (ابرو تنک)
صاحب بحر اشارہ کردن بہار گوید کہ (۱) اشارہ	کردن کہ می آید (قدسی و تعریف کمان گوید
کردن با پرو۔ (۲) رضا و ادون آئند ہنر باش	سے) چه شد گر کمان سازد ابرو تنک پتہ بود
امر زاطا بہر وحید قزوینی سے) نہ مکین است	تیغ فولاد ہم رو تنک پتہ وارستہ ہمین شعر را
اگر جانان بجا ابرو جنبانند پتہ کہ نتواند کشیدن ناز	ابرو تنک کردن آوردہ (ارو و) دیکھو۔ ابرو
آن زور کمانش را پتہ صاحب آصفی ہمین مصدر را	تنک کردن۔

اور مرد کی بائیں اور عورت کی دہنی آنکھ پھر کے	ابرو جنبانیدن نوشتہ - عیبی ندارد کہ
تو صدمہ پہنچے مگر تجربہ کرنے والوں کا قول یہ ہے	جنبانیدن و جنبانیدن ہر دو کی است مابحث
مرد اور عورت کی دہنی بائیں آنکھ	مفصل این بجایش کنیم (ارو) (ارو) ابرو ہلانا
کی ٹھیک نہیں ہے بلکہ عورت ہو یا مرد با	دیکھو ابرو بلند کردن (۲) اجازت دینا۔
اس شگون کے کیسی دہنی آنکھ اچھی ہوتی ہے	ابرو جھیدن مصدر اصطلاحی - صاحب
اور بائیں بری اور کیسی بائیں آنکھ اچھی ہوتی ہے	اصفی ذکر این کرد و گوید کہ نوعی از تفاوت است
اور دہنی بڑی ابھرے (۵) الہی اپنی نعل میں	بہار و اند گوید کہ از عالم چشم خستن و لب خستن
میں دیکھوں آج اُسے پڑیہ بائیں آنکھ پھرنی	و غیر آن نوعی از تفاوت مؤلف گوید کہ مابحث
نیک فال مجھے پڑا نصیرے (۵) آنکھ جب پھر کے	استمال این بنظر آمدہ از ان معلوم میشود کہ فارسیا
ہے بائیں تب مجھے کہتا ہے وہ پڑے کچھ خوشی	ازین تفاوت بدگرفته اند (ابوطالب کلیم ۵)
دکھلایگا یہ اضطراب زگی پڑا صبا (۵) تقدیر	بمجد ابروی موج و میپر چشم جاب نیست
شکل حجر کی تکتی ہے وصل میں پڑے رہ کے تین	خیر ایدل دگر و دیدہ طوفان میشود (ارو)
آنکھ پھرتی ہے وصل میں پڑے	آنکھ پھر کنا۔ بقول امیر خود بخود پلک یا پوٹے
ابرو چین داشتن مصدر اصطلاحی	میں حرکت ہونا جس کے زائل کرنے کو پلک پر
بمعنی چین در ابرو آمدن و بودن است چنانچہ	تسکا یا دھاگا رکھ لیتے ہیں۔ یہ رنج اور خوشی کا
ظہوری گوید (۵) بازار روی ناز چین اور	ایک شگون ہے۔ کہتے ہیں کہ مرد کی دہنی اور
عجز روی بر زمین دارو پڑا (ارو) ابرو میں	عورت کی بائیں آنکھ پھر کے تو کوئی بچھا ہوا

ف و صاحب اتند ذکر نمبر (۲) هر دو بقول هر دو ملود (ابر و بهم در کشیدن) که گذشت و سند هر دو از ابو شکور (۵) اگر ابروش چین گیر و سند چون روی من بندید که رخسارم پر از چین گشت چون رخسار منانه موقوف گوید که ازین سند رخسار پر از چین گشتن) پیدا است نه (ابر و چین گشتن) حیف است که ما را هم سندی گیر نیاید و معاصرین عجم هم تصدیق نمبر (۲) نمی کنند اردو چین کجین هونا - ابروین بل	بل پڑنا - ابروین بل آنا - ابروین چین آنا - بقول امیر توری پڑنا - غصه آنا (کیف ۵) آغاز خطین بھی ہوا کم غرور حسن پیکلا جوزلف یار سے ابروین بل پڑنا (اسیر ۵) ذرا بھی بل جو ابرو سے بت بے پیر میں آئے پیکر ٹوٹے کمان کی بل ابھی شمشیر میں آئے (آتش ۵) نہ چین اسے ترک بیرحم ابرو خمدار میں آئے پلگا خامی کا دہیابل جهان تلوار میں آئے پ (۱) ابرو چین گرفتن مصاد اصطلاحی (۲) ابرو چین کشتن بہار ذکر نمبر (۱) پڑنا - ابروین بل آنا - دیکھو (ابر و چین کشتن)
ا برود بقول صاحب تمس بابای موقوف و رای مضموم و و او معروف (۱) سنبل باشد کہ آراہندی چہر گویند و (۲) در بعضی از فرنگها یعنی نیلو فرم قوم (انہی) صاحب سروری فرماید کہ بر وزن محبوب سنبل باشد و بد نیز آمدہ - ما ذکر این در الف محدودہ (کرده) کم ما خداین در اینجا مذکور شد بناز علیہ تلافی مافات می کنیم کہ (آب) در اینجا بمعنی حقیقی است و رود بقول برہان معنی فرزند پس فرسیان نیلو فرم کہ در آب متاودہ پیدا میشود (آب رود) بمعنی فرزند آب گفتند لب و لہجہ مقامی محدودہ را مقصورہ کرد (ابر و شد) اندر صورت خیال با معنی و مصل است و معنی اول مجاز کہ سنبل را ہم ابرو گفتند یا اینکہ اصل این معنی بروت بود کہ بقول	

بهار ترجمه سبت است و پروت مشابیه باشد بنیل - که خطاب را فارسیان به سنبل تشبیه داده اند
 (بهار بر سنبل خط و کرا این کرده) پس فارسیان بقاعده خود تارا به ال بدل کردند همچو سبت و چه
 و قوت و تود (کذافی الناصری - در آرایش ششم دیباچه) اندرین صورت پروت به پرود
 مبدل شد - چون الف وصلی در ابتدای این آوردند آبرود شد بضم اول - همین است وجه
 ضمه اول که ضمه بابی موحده بالف وصلی دادند بالجمله آبرود یعنی سنبل استعاره باشد (ارود و کجھو
 آبرود -

ابرو و راج کج کردن مصدر صطلاحی یعنی ذکر معنی دو م کند و ارسته با ناصری اتفاق در چنین بکین شدن - مرادف ابرو پر چین کردن و شدش هم همان - بهار گوید که معنی (ابرو چنان است چنانکه در سرگذشت وزیرخان لنگران است که گذشت شمس الدین محمد مبارک شاه مذکور است ابروت را چران کج کرده - خدا بدندید (ارود) تیوری پڑ بانا - و کجھو (ابرو بهم کجید) ابرو زدن مصدر صطلاحی - بقول برهان	سیستانی رباعی ۱۵۵) کان با کف ز بخش تو پہلو نہ زندگی در پیش تو لاف ناف آہو زندگی طبع تو بہ بخشیدن صد گنج گہر ہے ابرو زندگی برابر زندگی (ارود) و کجھو (ابرو چنانیدن) ابرو زدن بقول صاحب برهان و سروری از رضا شدن و قبول اشاره کردن - صاحب رشیدی بر معنی دو م قانع صاحب شمس (ابرو زدن) و مصدر آن (ابرو زدن) هر دو را بیان کرده
ابرو زدن بقول صاحب برهان و سروری پہلوی و ہفت قلم معنی (۱) اشاره کند و رضاود - صاحب مؤید بذر معنی دو م نسبت معنی اول گوید که اشارت کند با برو مؤلف گوید که	ابرو زدن بقول صاحب برهان و سروری پہلوی و ہفت قلم معنی (۱) اشاره کند و رضاود - صاحب مؤید بذر معنی دو م نسبت معنی اول گوید که اشارت کند با برو مؤلف گوید که

(۱۵۴۷)

مضارع همان مصدر (بروزدن) است که گذشت احتیاط در رای ما باعث نقصان است نه شود	و سندانین ہما بخاند کور و این شعار متحققین سلف کہ تحقیق پندان در غلط بیقتند کہ استعمال مصدر است کہ با وجود ذکر مصدر از مشتقات آن صغیہ (ا بروزدن) صرف در صغیہ مضارع اوست
راذ کر کنند کہ استعمال آن در سند یافتہ شود و این (ار و و) دیکھو (ا بروزدن) یہ اوسہ کا مضارع	

ابروشن | بفتح اول - و ستوم و پنجم - و نون در آخر بقول صاحب شمس رواج و رونق دیگر کسی ذکر این نکر و بجایال ما این مرادف (آب روشن) است کہ در محدودہ گذشت کہ آب معنی رونق است و روشن معنی واضح و خاریان (آب روشن) را معنی رونق و رواج استعمال کرده اند و لب و لہجہ مقامی محدودہ را بمقصودہ بدل کرد - و اضافت را حذف - (ا بروشن شد) (ار و و) دیکھو (آب روشن)

ابروطاق استعمال - بقول صاحب نہ	و جہانگیری و رشیدی (۱) معنی خوش و خندان
بحوالہ فرہنگ سکندر نامہ (۱) ابروی یکتا و	روی مولف گوید کہ (۲) فراخ بفتح اول و دوم
بی نظیر کہ طاق بقول برہان معنی محراب و یکتا	بقول برہان معنی کشاد است و معنی تحقیقی (ا برو
آمدہ مولف گوید کہ (۲) قلب اضافت طاق	فراخ) کسی کہ ابرویش پیوستہ نباشد بلکہ کشادہ
ا بر و نیز بینی ابرو نیکہ ہمو محراب است (ار و و)	باشد پس معنی اول کنایہ باشد کہ مرد خوش و خندان
(۱) یکتا اور بی مثل (۲) طاق ابرو بینی و	را فراخی در ہر حصہ روی او ہویدا کرد (ار و و)
ا بر و جوشل محراب کے ہے۔	(۱) خوش بقول آصفیہ (فارسی) اردو میں استعمال
ابرو فراخ اصطلاح - بقول صاحب شمس	معنی مسرور و ہنسکہ - بقول آصفیہ (ہندی) معنی

خندان - خندہ رو - خندہ پیشانی - شگفتہ رو - (۲) جو سب سے شگفتہ و خندان رہے (۲) کشادہ رو کشادہ ابرو - بقول آصفیہ وہ شخص جس کی بھون کے پیچ کامیدان زیادہ کھلا ہوا ہو - پیوستہ ابرو کا نقیض -	خندان - خندہ رو - خندہ پیشانی - شگفتہ رو - (۲) جو سب سے شگفتہ و خندان رہے (۲) کشادہ رو کشادہ ابرو - بقول آصفیہ وہ شخص جس کی بھون کے پیچ کامیدان زیادہ کھلا ہوا ہو - پیوستہ ابرو کا نقیض -
ابرو فراخی اصطلاح - بقول صاحب بھر خوشدنی و کشادہ رونی و ہمت و سخاوت صاحب جامع و برہان گوید کہ (۱) کنایہ از خوشدنی و خوش منشی و کشادہ رونی و تازہ رونی و (۲) ہمت و سخاوت باشد صاحبان مؤید و پہلوی بر معنی اول قانع صاحب ماصری نسبت معنی اول گوید کہ کنایہ باشد از وسعت خلق و کشادہ رونی و نسبت معنی دوم فرماید کہ بزرگ ہمتی است صاحب سروری برای معنی اول از نظامی سند آرد (۵) ولی شہ و رآن مجلس تنگ بار چہ با برو فراخی در آمد بکار چہ بہار ہمزبان (۱) کشادہ پیشانی - بقول آصفیہ (۱) صاحب اننداین را با (ابرو فراخی) نوشته گوید (۲) کشادہ پیشانی - بقول آصفیہ (۲) صاحب اننداین را با (ابرو فراخی) نوشته گوید	ابرو فراخی اصطلاح - بقول صاحب بھر خوشدنی و کشادہ رونی و ہمت و سخاوت صاحب جامع و برہان گوید کہ (۱) کنایہ از خوشدنی و خوش منشی و کشادہ رونی و تازہ رونی و (۲) ہمت و سخاوت باشد صاحبان مؤید و پہلوی بر معنی اول قانع صاحب ماصری نسبت معنی اول گوید کہ کنایہ باشد از وسعت خلق و کشادہ رونی و نسبت معنی دوم فرماید کہ بزرگ ہمتی است صاحب سروری برای معنی اول از نظامی سند آرد (۵) ولی شہ و رآن مجلس تنگ بار چہ با برو فراخی در آمد بکار چہ بہار ہمزبان (۱) کشادہ پیشانی - بقول آصفیہ (۱) صاحب اننداین را با (ابرو فراخی) نوشته گوید (۲) کشادہ پیشانی - بقول آصفیہ (۲) صاحب اننداین را با (ابرو فراخی) نوشته گوید
ابرو و کج کردن (مصدر اصطلاحی) بقول بھر - مرادف ابرو و ہم در کشیدن و بہار گوید کہ مرادف ابرو چین کردن - نتیجہ بہر و وکی است (میر خسرو (۵) پس از ما ہی است می بینیم میں کج کن ابرو دیگر منگن بہ پیشانی کہ مدور خورہ کم گیر دین (۱) ابرو و (۲) دیکھو ابرو و ہم در کشیدن -	ابرو و کج کردن (مصدر اصطلاحی) بقول بھر - مرادف ابرو و ہم در کشیدن و بہار گوید کہ مرادف ابرو چین کردن - نتیجہ بہر و وکی است (میر خسرو (۵) پس از ما ہی است می بینیم میں کج کن ابرو دیگر منگن بہ پیشانی کہ مدور خورہ کم گیر دین (۱) ابرو و (۲) دیکھو ابرو و ہم در کشیدن -
ابرو و کشادہ (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بھر (۱) خوشحال شدن و (۲) باشادہ ابرو و سخن گفتن و (۳) بشگفتہ رونی بر خوردن مؤید بر معنی اول و دوم قانع بہار گوید کہ بشگفتہ رونی خوردن باشد - ناخیال می کنیم کہ مقصود از معنی سوم بیان کردہ صاحب بھر است - صاحب اننداین را با (ابرو فراخی) نوشته گوید کہ کنایہ از خوش خلقی و شگفتہ رونی است بقول	ابرو و کشادہ (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بھر (۱) خوشحال شدن و (۲) باشادہ ابرو و سخن گفتن و (۳) بشگفتہ رونی بر خوردن مؤید بر معنی اول و دوم قانع بہار گوید کہ بشگفتہ رونی خوردن باشد - ناخیال می کنیم کہ مقصود از معنی سوم بیان کردہ صاحب بھر است - صاحب اننداین را با (ابرو فراخی) نوشته گوید کہ کنایہ از خوش خلقی و شگفتہ رونی است بقول

گوید کہ حاصل بیانش معنی سوم است یعنی شگفتہ روزمرہ معاصرین عجم شنیدیم و معنی دوم کنایہ	روئی و خوش خلقی سخن کردن (ناظم گیلانی ۱۵)
نیست بلکہ حقیقی است کہ کشیدن بقول بہار	بہ پیران این خانہ ابرو کشادہ بروی جوانان و
معنی نقش کردن ہم آمدہ (ارو) (۱) ابرو طمان	او کشادہ (نظامی ۱۵) شہ کاروان مجلس نونہا
بقول امیر ابرو سے اشارہ کرنا۔ (دیکھو ابرو بلند	سران را طلب کرد و ابرو کشادہ (ارو) (۱) کردن
آپ ہی نے ایسا کرنا) پر فرمایا ہے کہ	خوش ہونا۔ (۲) اشارہ ابرو سے باتیں کرنا
معنی اشارہ کرنا حکم دینا مستعمل ہے (مومن	(۳) خوش خلقی سے پیش آنا۔ امیر نے (اخلاق)
گر کرے ایسا ذرا وہ دست نازینہ طائف	پر فرمایا ہے وہ ہر شخص کے ساتھ اخلاق ہی
میں خانہ ہون اہل حجازینہ (۲) ابرو کی تصویر تارنا	پیش آتے ہیں
(۳) نمودار ہونا۔ بقول آصفیہ ظاہر ہونا (۱) غ	ابرو کشیدن (مصدر صلاحتی) بقول بہار
(۵) شب وصال قیامت تھی جب کسی نے	(۱) اشارہ بابرو کردن و (۲) نیز کنایہ از نقش
کہا تو وہ دیکھ صبح نمودار ہوتی آتی ہے	کردن ابرو در پیش ہر دی خطاب باقاب
اصطلاح۔ بقول بہار و نند	گوید ۱۵) برچہ آسمان بدخو از قوس قزح
از اسمای محبوب است و کمان ابرو نیز گویند	کشیدی ابرو صاحب اند نسبت معنی اول
مؤلف گوید کہ معنی حقیقی این کسی کہ ابرو او	گوید کہ ایسا کردن است و (۳) ابرو کشیدن
بچو کمان باشد۔ بقاعدہ فارسیان دو اسم جمع	معنی نمودار شدن و ذکر معنی دوم ہم کردہ مؤلف
شدہ افادہ معنی فاعلی کردہ است یعنی (ابرو	گوید کہ معنی اول و سوم ہا سندی نیا قیتم و در
مثل کمان دارندہ (صائب ۵) گرچہ از تیغ	

صفتہ آگہ کتدہ ابروست (اروو) چٹا۔ صاحب اگرچہ اسکا ذکر کیا ہے لیکن اس کے معنی میں دست پناہ اور آتش گیر پقاعت کی ہے ہندو کن میں ایک چھوٹا سا چٹا بال چھینے کے لئے بھی استعمال کیا جاتا ہے جو سنگار دان میں رہتا ہے جس سے بے موقع نکلے ہوئے چہرے کے بال چھینے جاتے ہیں۔ جس کو صاحب نے (بال چٹا) کے مصدر پر (موچنا) کہا اور لفظ موچنا پر فرماتے ہیں کہ مذکر (موچینہ) فارسی سے لیا گیا ہے۔ بال اکھاڑنے کا آلہ تک چوٹی۔ منقاش۔ ابرو گرہ گشتن (مصدر اصطلاحی) بقول بہار مرادف ابرو کج کردن (محمد قلی سلیم) طاغتم رانیت ہجون خدمت حسن قبول ہزار سجدہ ابرو مخراب می گردوگرہ ہ (اروو) دیکھو ابرو ہم در کشیدن۔ ابرو تازک کردن (مصدر اصطلاحی)	کجا ہش زہر قائل می چکد ہ نیست امکان چشم (اروو) کمان برو لئے اردو میں کہہ سکتے کیا کمان ابرو نے اک تیر نظر جگر ہو گیا پاپا پارا پارا نہیں بلکہ ہر ایک ابرو مثل کمان رن میں ابرو کمان کی آمد ہے ہ صغیر نیم جان کی آمد ہے ہ اصطلاح۔ بفتح کاف عربی بقول صاحب اند بوالہ فرنگ زنگ موچینہ این چیزیت از آہن کہ موی باشد از ان چینند۔ کار گیرند برای ابرو کہ موی کند ہ شکل ہلال و قوسی (کن) امر است از (کنند) در اینجا اسم فاعل ترکیبی یعنی

بقول بهار و صاحب بحر مرادف ابر و تنک کردن	بالآخر بهار فرماید که میرزا اسمعیل صفا بانی و میر
که گذشت بهار گوید که ملا ابوالبرکات منیر در ایران	بادی عشرت تخلص طغای زاده محمد زاهد علیخان
این بیت طالب آملی (س) نکشود چنین زبانی	سما - و صادق علی خان قرابانی بالاتفاق
ما تم و هنوز پنجاه نازخته در خم ابروی آفتاش	قابل بخت آتش هیچ کی را بر آن آنگار نیست
نوشته که "بعضی کج طبعان باین بیت از زناکت	(ملا منیر با عی) تنها نه همین است تراخواناز
ابر و نازک کرده بگردار ابروی خوبان نازمی گفتند	واری بصفت میان چون مونا زک پو با ابرو
و از روی آفتاش کج می نشینند و ملا مقیم	تو شباهتی دار و از آن پوزمان کند این بلال ابرو
حسینی و منقشات خود بهج شهاب الدین محمد	نازک پوزمان (س) شده از لطف صاحب آفتاب
شاه جهان بادشاه آورد که از پهلوی بریت	از آن با بجز نازک کرده ابرو پوزمان آرتهم ذکر این کرده
آفتاب ضمیرش ماه نوا بر و به چرخ نازک می کنند	(ارو و) و بکوه ابر و تنک کردن -

ایرومن | بقول صاحب برهان بانون و تمانی قرشت بر وزن پهلوسکن زبان ژند و پانچ
 یعنی مردن باشد که در مقابل زسین است - صاحب موارد و مانند هم زبان برهان مؤلف
 گوید که (۱) این مرکب است از ابرون و تن بر وزن کبسر اول منتفخ بیرون فارسیان بقاعد
 خود الف و صلی در اول این آورد و علامت مصدر دتن در آخر او زیاده گرد و ملا بر تن
 شد درین صورت نون (ابرون) را ساکن باید گرفت پس (ایرومن) یعنی بیرون شدن
 و مجازاً یعنی بیرون شدن جان از تن یعنی مردن باشد و (۲) برون بفتح اول و تشدید ثانی بقول
 برهان لغت ژند و پانچ گویند می باشد که پیشا پیش گله بر او رود - الف و صلی در اول

زیاده کرده نقل تشدید را دفع کرده اند برون شد و علامت مصدر متن در آخر او آورده اند برون
 شده یعنی رفتن گو سپندی پیش گله پس عجمی نیست که صاحبان ژند و پاژند از مجازاً یعنی مرون
 گرفته زیرا که شخصی که بمیرد او گو سپندی را ماند که گله زندگان رازاه نماید که آخر همین است راه شام
 و التدا علم - (اروو) مرنا -

برو نمودن (مصدر مصطلحی) بقول کرده است (مولانا لسانی ۵) میکنم از دل وارسته مراد ف ابرو بلند کردن یعنی (۱) نمودار شدن برون ابرو بلال خویش را بنام صبحرا میدهم و (۲) اشارت کردن - صاحب بحر همزبانیش به غزال خویش را بنام (اروو) بلال ابرو - اردو هم ذکر این کرده و سندها آورده (حافظ شیراز مین مشوق کو که سکتے ہیں -	برو نمودن (مصدر مصطلحی) بقول کرده است (مولانا لسانی ۵) میکنم از دل وارسته مراد ف ابرو بلند کردن یعنی (۱) نمودار شدن برون ابرو بلال خویش را بنام صبحرا میدهم و (۲) اشارت کردن - صاحب بحر همزبانیش به غزال خویش را بنام (اروو) بلال ابرو - اردو هم ذکر این کرده و سندها آورده (حافظ شیراز مین مشوق کو که سکتے ہیں -
(۵) بلالی شدتم زین عم که باطنهای مشکینش ابروی بلند اصطلاح - بقول بهار چه باشد مه که نماید ز طاق آسمان ابرو بنام (اروو) عبارت از ابروی دراز بر قیاس دامن بلند و الهه هروی (۵) ابرو بنما که جان دهم جان که معنی دامن دراز مستعمل میشود صاحب اتند بی بسطه سلم گردان بنام (اروو) دیکهو ابرو بلند کردن این را با ابروی کشیده نویسد و همزبان بهار و	(۵) بلالی شدتم زین عم که باطنهای مشکینش ابروی بلند اصطلاح - بقول بهار چه باشد مه که نماید ز طاق آسمان ابرو بنام (اروو) عبارت از ابروی دراز بر قیاس دامن بلند و الهه هروی (۵) ابرو بنما که جان دهم جان که معنی دامن دراز مستعمل میشود صاحب اتند بی بسطه سلم گردان بنام (اروو) دیکهو ابرو بلند کردن این را با ابروی کشیده نویسد و همزبان بهار و
ابرو بلال استعمال - بقول بهار از اسما سندهر دو از کلام صائب (۵) چشم بدو محبوب است و بلال ابرو نیز گویند مؤلف از ابروی بلند تو که هست چون سه عید دل خفت گوید که از قبیل (ابرو کمان) که گذشت یعنی کسی که با یمای تو خوش بنام مؤلف با ستاد همین شعر ابروی او مثل بلال باشد و دارنده ابرو مثل بلال گوید که ابروی بلند ابروی دراز نباشد - بلکه بقاعده فارسی دو اسم جمع شده افاده معنی عالی ابروی که در قوس کامل باشد همچو بلال و ابرو	ابرو بلال استعمال - بقول بهار از اسما سندهر دو از کلام صائب (۵) چشم بدو محبوب است و بلال ابرو نیز گویند مؤلف از ابروی بلند تو که هست چون سه عید دل خفت گوید که از قبیل (ابرو کمان) که گذشت یعنی کسی که با یمای تو خوش بنام مؤلف با ستاد همین شعر ابروی او مثل بلال باشد و دارنده ابرو مثل بلال گوید که ابروی بلند ابروی دراز نباشد - بلکه بقاعده فارسی دو اسم جمع شده افاده معنی عالی ابروی که در قوس کامل باشد همچو بلال و ابرو

در از چیزی دیگر است کہ بجای خودش آید۔ (ذوق ۵) کیا کہون اس ابرو پوستانہ کے
 (ارو ۷) قوی ابرو کی تعریف میں ابرو ^{بلند} دل بس میں ہے ؛ ایک طعمہ پھلیان دو
 کہہ سکتے ہیں۔ کشمکش آپس میں ہے ؛

الف) ابروی پیوستہ استعمال۔ ابروی ترش (اصطلاح) بقول بہار

ب) ابروی پیوستہ بقول بہار کنایہ از ابروی پر چین است و این در وقت

مقابل ابروی کشادہ صاحب اندہم ذکر این غضب و عتاب باشد۔ مرادف ابروی تلخ

کرده (میر خسرو ۵) دل نہم در طاق و جانرا سندی پیش نشدہ فارسیان تلخ ابرو گفته اند

قبلہ سازم روی او ؛ چون نظر در طاق آن ابرو ؛ لیکن ترش ابرو از نظر ما گذشت البتہ بر ترش

پیوستہ اقدام ؛ (صائب ۵) ای آنکہ کردن آمدہ کہ گذشت۔ (ارو ۷) بل پری ہونی

دل در ابرو پیوستہ بستہ ؛ فافل مشکوکہ در تہ طاق تیوری کہہ سکتے ہیں۔ ذوق نے ترش ابرو

شکستہ ؛ (اول ۵) ذریدہ در آن ابرو پیوستہ بھی باندھا ہے (۵) ہم تو سنتے تھے سدا

نظر کن ؛ زہنہارا زین ذرہ کمر بستہ حذر کن ؛ (ارو ۷) کل حموض بارو ؛ ذوق ہوتا ہے وہ کیون

ابروی پیوستہ۔ بقول امیر خیزی بھوین وہ بھوین ہو کے ترش ابرو گرم ؛

جو ایک دوسری سے ملی ہوں ہندوستان ابروی تلخ (اصطلاح) بقول بہار مرادف

میں خوبصورت سمجھی جاتی ہیں (ناسخ ۵) ابروی ترش است کہ گذشت صاحب اند

مصرع اول کو ہے یہ مصرع ثانی سے ربطاً ؛ ہم ذکر این کردہ ہر دو از سندساکت فارسیان

بیت جو میری سے مثل ابرو پیوستہ ہے ؛ تلخ ابرو یعنی ترش رو و بیدماغ آوردہ ؛

پس ابروی تلخ توان گفت معاصرین ازین انکا بیشتر سختی خاراشود و معنی دیگر کنایتہ نیست
 نذرند (ارو و) دیکھو ابرو سے ترش - کہ سخت دلان ہم بر خرابی حالش بگریند (ارو و)
ابروی تنگ | استعمال - بقول صاحب
 اندر ادف ابروی پیوستہ و بہار گوید کہ متقا بہار نے لکھا ہے (دیکھو ابروی پیوستہ) او
 ابروی کشادہ ہر دو از کلام نظامی سند آورو ہمارے معنوں کے لحاظ سے اس کا ترجمہ وہ
 (۵) چنان آرش چین در ابروی تنگ ہے بھون جو دراز نہ ہو بلکہ کوتاہ - اور بد نما ہو۔
 کہ در چین بگرید برو خارہ سنگ بہ مؤلف گوہر بحالت تقدیم صفت (کوتاہ ابرو) کہ سکتے ہیں۔
 کہ این سند تعلق با بروی تنگ نیست اگر سندی **ابروی زلال زر** | اصطلاح - باضافت
 دیگر برای این گیر آید کہ نیامد در ان صورت ابرو زلال - بقول صاحب برہان و بحر و رشیدی و
 تنگ ابروی باشد کہ کلاماً بر حد قہ چشم نباشد بلکہ جامع و مؤید و شمس و بہار کنایہ از ماہ نو باشد کہ
 مختصر و کوتاہ باشد کہ خیلی بد نما و علامت بد صورتی بعربی ہلال گویند صاحب جہانگیری در دستور
 است و درین شعر نظامی تنگ تعلق است از اول خاتمہ کتاب با برہان اتفاق دارد صاحب
 آوردن چین یعنی شاعر گوید کہ من باعث آن شوم تا صری گوید کہ اپن کنایہ باشد زیرا کہ ابروی نما
 کہ گرہ در ابرویش افتد و سخت افتد یعنی بہل او سفید بود و مؤلف گوید کہ ہمین قدر بلکہ زرا
 رنج سخت رسانم و اور سخت مشتعل و خشکین زلال قرار دادہ ابرویش را کہ یہ کردند از ہلال
 سازم کہ سنگ خارای یعنی سنگ سخت ہم پرور گری کہ نوعی تابندگی ہم دروست چنانکہ حکیم خاقانی
 ازینکہ گرہ تنگ یعنی گرہ سخت ابرویش در سختی و صفت ہلال عید الفطر گفتہ (۵) عید

ہمایون فرنگ میرغ زرین پرنگ پڑا بروی زلال زر (زرین ابرو) کسی ہشتک ابروی مائل بزروی وارڈ	ہمایون فرنگ میرغ زرین پرنگ پڑا بروی زلال زر (زرین ابرو) کسی ہشتک ابروی مائل بزروی وارڈ
نگر بالائی کہسار آمدہ پڑ (ولہ ۵) ماہ نو ابرو (ارو) بھورس ابرو۔ ابرو سے زرین بھی	نگر بالائی کہسار آمدہ پڑ (ولہ ۵) ماہ نو ابرو (ارو) بھورس ابرو۔ ابرو سے زرین بھی
زلال زر و شب رنگ خضاب پڑ خوش خضاب کہہ سکتے ہیں۔ (مذکر)	زلال زر و شب رنگ خضاب پڑ خوش خضاب کہہ سکتے ہیں۔ (مذکر)
ازپی ابروی زرا نگختہ اندہ (ارو) ہلال ابروی سیہ تاب استعمال۔ ابرو کی سیہ	ازپی ابروی زرا نگختہ اندہ (ارو) ہلال ابروی سیہ تاب استعمال۔ ابرو کی سیہ
بقول آصفیہ مدعرب (ارو) میں مستعمل۔ مذکر ماہ	بقول آصفیہ مدعرب (ارو) میں مستعمل۔ مذکر ماہ
پہلی رات کا چاند (ناخ ۵) یہ رنگ سینہ	پہلی رات کا چاند (ناخ ۵) یہ رنگ سینہ
خراشی میں اب ہے ناخن کا پڑ کہ جیسے سنج شفق	خراشی میں اب ہے ناخن کا پڑ کہ جیسے سنج شفق
میں ہلال رہتا ہے پڑ۔	میں ہلال رہتا ہے پڑ۔
ابرومی زرین اصطلاح۔ بقول حسنا	ابرومی زرین اصطلاح۔ بقول حسنا
بھر و چراغ ابروی زرد رنگ مانند ابروی کہہ سکتے ہیں (موتش)	بھر و چراغ ابروی زرد رنگ مانند ابروی کہہ سکتے ہیں (موتش)
فرنگیان دسیہ اشرف ۵ اگرچہ چشم شوخ	فرنگیان دسیہ اشرف ۵ اگرچہ چشم شوخ
زرین ابرو م باشد کہ بود پڑ از گامش عشوہ پڑ	زرین ابرو م باشد کہ بود پڑ از گامش عشوہ پڑ
لا جو روی خوشناست پڑ منجی مباد کہ سوی کسی (۵) نہ ماہ نو است و نہ ابروی شام پڑ کہ	لا جو روی خوشناست پڑ منجی مباد کہ سوی کسی (۵) نہ ماہ نو است و نہ ابروی شام پڑ کہ
کہ سیاہ نباشد مائل بزروی۔ پچو زری تا بد چون برسرمہ و بد بار عام پڑ (خواجہ کرمانی ۵)	کہ سیاہ نباشد مائل بزروی۔ پچو زری تا بد چون برسرمہ و بد بار عام پڑ (خواجہ کرمانی ۵)
و این قسم مردم دانا کہ بود چشم باشند و این را ہل بر آرد و تنج صبح از نیام پڑ کشا بندہ پچین ز	و این قسم مردم دانا کہ بود چشم باشند و این را ہل بر آرد و تنج صبح از نیام پڑ کشا بندہ پچین ز
ولایت داخل حسن کردہ اندہ برخلاف اہل	ولایت داخل حسن کردہ اندہ برخلاف اہل
کہ موی و مردک سیاہ را برین تزجج میدہند	کہ موی و مردک سیاہ را برین تزجج میدہند
ابرومی شام پڑ (ارو) دیکھو ابرو سے زلال	ابرومی شام پڑ (ارو) دیکھو ابرو سے زلال
ابرو سے شام ہلال کے لئے اردو میں کہہ سکتے	ابرو سے شام ہلال کے لئے اردو میں کہہ سکتے

کہ آنرا در رنگ یا آب طلا و نقرہ تر کردہ بر کاغذ در میان فصل ہو۔	کہ آنرا در رنگ یا آب طلا و نقرہ تر کردہ بر کاغذ در میان فصل ہو۔
افشان کنند (اروو) ابروی عرق آلودگی ابروی فلک اصطلاح - بقول صاحب	افشان کنند (اروو) ابروی عرق آلودگی ابروی فلک اصطلاح - بقول صاحب
تسبیہ خامہ افشان سے ہو سکتی ہے۔ خامہ بجر - ماہ نو - بہار گوید کہ این کنایہ باشد (سلمان	تسبیہ خامہ افشان سے ہو سکتی ہے۔ خامہ بجر - ماہ نو - بہار گوید کہ این کنایہ باشد (سلمان
افشان سے وہ موقلم مراد ہے جسکو کسی رنگ ساوجی سے) داشت ابروی فلک بالای چشم	افشان سے وہ موقلم مراد ہے جسکو کسی رنگ ساوجی سے) داشت ابروی فلک بالای چشم
یا آب طلا و نقرہ میں ڈبو کر کاغذ پر افشان کرتے آفتاب چشم و ابروی فلک را زیر و بالا دیدہ	یا آب طلا و نقرہ میں ڈبو کر کاغذ پر افشان کرتے آفتاب چشم و ابروی فلک را زیر و بالا دیدہ
ابروی فراخ اصطلاح (۱) بقول صاحب	ابروی فراخ اصطلاح (۱) بقول صاحب
بخر خوش و خندان روی دیگر کسی ذکر این نکند زال زر - اردو میں کنایتہ ہلال کو ابروی فلک	بخر خوش و خندان روی دیگر کسی ذکر این نکند زال زر - اردو میں کنایتہ ہلال کو ابروی فلک
مؤلف گوید کہ بنجائا اصل این (ابرو فراخ) کہ سکتے ہیں۔	مؤلف گوید کہ بنجائا اصل این (ابرو فراخ) کہ سکتے ہیں۔
است کہ گذشت یعنی ابرو فراخ دارندہ کنایہ ابروی کشیدہ اصطلاح - بقول بہار	است کہ گذشت یعنی ابرو فراخ دارندہ کنایہ ابروی کشیدہ اصطلاح - بقول بہار
باشد از خوش و خندان ویامی زائد بر آبرو زیا عبارت از ابروی دراز بر قیاس قد کشیدہ کہ	باشد از خوش و خندان ویامی زائد بر آبرو زیا عبارت از ابروی دراز بر قیاس قد کشیدہ کہ
کردہ (ابروی فراخ) کردند (۲) اگر یار اعرض یعنی قد دراز مستعمل میشود (ابوطالب کلیم)	کردہ (ابروی فراخ) کردند (۲) اگر یار اعرض یعنی قد دراز مستعمل میشود (ابوطالب کلیم)
اصنافت گیریم فراخ صفت ابروی شود یعنی سامان دلربائی لطف است و مہربانی بینی	اصنافت گیریم فراخ صفت ابروی شود یعنی سامان دلربائی لطف است و مہربانی بینی
ابرو نیک فراخ و کشادہ است - الحاصل معنی چشم نیم مست نی ابرو کشیدہ (۳) صائب	ابرو نیک فراخ و کشادہ است - الحاصل معنی چشم نیم مست نی ابرو کشیدہ (۳) صائب
متعلق بقاعدہ فارسی است کہ دو اسم جمع شدہ ابرو کشیدہ و قرہ شوخ و نگہ رسا بنادک بلند	متعلق بقاعدہ فارسی است کہ دو اسم جمع شدہ ابرو کشیدہ و قرہ شوخ و نگہ رسا بنادک بلند
افادہ معنی فاعلی کند (اروو) (۱) دیکھو ابرو دست بلند و کمان بلند (ہلالی ہمدانی سے)	افادہ معنی فاعلی کند (اروو) (۱) دیکھو ابرو دست بلند و کمان بلند (ہلالی ہمدانی سے)
فراخ (۲) ابروی کشادہ - ابروی پیوستہ کا در حسن و و پیراست بلای دل و دیدہ چشم	فراخ (۲) ابروی کشادہ - ابروی پیوستہ کا در حسن و و پیراست بلای دل و دیدہ چشم
متقابل یعنی کھلی ہوئی بھوین - وہ ابرو جن کے سب و گوشہ ابروی کشیدہ (اروو) بسی بھوین	متقابل یعنی کھلی ہوئی بھوین - وہ ابرو جن کے سب و گوشہ ابروی کشیدہ (اروو) بسی بھوین

(۱۱۱۱)

ابرو - گرہ داشتن

مصدر اصطلاحی -

بجو بہار ابرو نیکنہ نشان جو ان مردی از ان نمایا

مراد فلان بر و چین داشتن) کہ گذشت (ظہوری

باشد - خان آرزو گوید کہ این لفظ بغیر از اعضا

(۵) این گرہ ہا کہ ابروت دارد ہر ہمہ در کا

یا ابرو تنہا استعمل نشود مثلاً چشم مردانہ - یا

ما بکار مبرہ (ارو و) دیکھو ابرو چین داشتن

مترکان مردانہ - و وارستہ فرماید کہ منع اطلاق

ابروی گرہ زودہ

(مصدر اصطلاحی)

لفظ مردانہ بجز ابرو بر اعضا می دیگر غرابت دارد

بقول انند و ناصر کنایہ از قہر و غضب و بد

زیر کہ در اشعار فصحا بسیار آمدہ دشانی تکلو

خونی و آرا گرہ پیشانی نیز گویند - مؤلف گوید

(۵) فرزند در غربت بچہ مردان سر نمی تابم

کہ ابرو گرہ زودن) مصدر این است مراد

مگر در عرصہ طاق ابروی مردانہ می یا بچہ

(ابر و چین داشتن) کہ گذشت و این منقول

(۵) کہ زیاد نخم ابروی مردانہ او نہ داریم کان

آنت - (ارو و) ابل پڑی ہوئی تیوری -

کار تولای تپی نہ دشانی تکلو (۵) اگر دشمن کشد

گرہ دار ابرو -

ساغر و گردوست نہ بطاق ابروی مردانہ او

ابروی ماہ عید

اصطلاح - باضنا

مؤلف گوید کہ ابروی مردانہ ابروی کلفت

ماہ کنایہ باشد از ہلال چنانکہ صائب گوید -

و عریض را گویند کہ موی بسیار و دراز دارد -

(۵) در سرستی بود ابروی ماہ عید تیغ نہ

معاصرین عجم تصدیق این مئی کنند و چین را

بر سرم شمشیر خون ریز است ابرو در خمار

تشان جوان مردی دانند و قیافہ دانان فونگ

(ارو و) ہلال - مذکر - دیکھو ابروی زال زر

گویند کہ کسی کہ ابروی کلفت و پراز موی

ابروی مردانہ

اصطلاح - بقول صنایع

در آرزو ابرو جوان مرد باشد لیکن کم فراست -

(۱۱۱۱)

و محبوب الامثال ذکر این کرده از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیان این مثل را بجائی زنند کہ مقصود نشان از اظهار حقیقت و فرقی اصل و نقل باشد۔ گویند کہ اصل اصل است و نقل نقل۔ نقل با اصل برابر نمی شود۔ ہلال را اگر چه ابرو گویند و نیلگونی فلک را باو تشبیه دهند مگر آن نہ ابروست و نہ این و ہمہ و از و سمۃ آسمان برابر وی ہلال خضاب نمیشود (ارو) و کن من کہتے ہیں (۱) کا غذکی نامو پارنہ آماری (۲) ہوائی گھوڑا منزل نہ پہنچا تے (۳) ہوائی باتین گوز شتر کے برابر نہ مقصد یہ نقلی چیزیں اصل کا مقابلہ نہیں کر سکتیں۔	(ارو) گھنی بھون۔ ابروی مشکین مثال اصطلاح۔ ابرو باشد سیاہ و معاصرین عجم گویند کہ موئی باریک و ارد کہ من حیث المجموع ہچو رنگ سیاہ نظر آید۔ بہار و صفات لفظ ابرو ذکر این کرده از معنی ساکت (خواجہ شیراز) مطبوع تر نقش تو صورت نہ نسبت بازہ نظر نویس ابرو مشکین مثال تو پد (ارو) وہ بھون جس کے بال باریک ہوں۔ او پینت مجموعی دیکھنے میں سیاہی کا نقش معلوم ہو۔ ابروی ہلال بو سمۃ آسمان سبز نشوہ (مثل صاحبان خزینۃ الامثال و احسن و امثال فارسی
ابره بقول صاحب بریان و جامع (۱) بفتح اول و سکون ثانی روی کلاہ و روی قبا و امثال آن (۲) بضم اول و فتح ثانی ہو برہ را گویند و آن پرندہ ایست کہ جبار ملی و تبرکی تعذری خوانند و (۳) بکسر اول میوہ نورس و نوبادہ باشد صاحب فرنگ فدائی نسبت معنی اول گوید کہ ہر جامہ کہ دو لایا باشد لای بالائی را برہ ولای زیرین را آستر گویند۔ صاحب رشیدی و جہانگیری بر معنی اول و دوم قانع۔ صاحب جہانگیری نسبت معنی دوم صراحت کند	ابره بقول صاحب بریان و جامع (۱) بفتح اول و سکون ثانی روی کلاہ و روی قبا و امثال آن (۲) بضم اول و فتح ثانی ہو برہ را گویند و آن پرندہ ایست کہ جبار ملی و تبرکی تعذری خوانند و (۳) بکسر اول میوہ نورس و نوبادہ باشد صاحب فرنگ فدائی نسبت معنی اول گوید کہ ہر جامہ کہ دو لایا باشد لای بالائی را برہ ولای زیرین را آستر گویند۔ صاحب رشیدی و جہانگیری بر معنی اول و دوم قانع۔ صاحب جہانگیری نسبت معنی دوم صراحت کند

که این جانوری است که گوشت آن بجایت نازک و لذیذ باشد و آنرا چرز و چال نیز خوانند صاحب رشیدی گوید که چرز و پوره هم نام است - صاحب مویذ و شمس صرف معنی اول را بیان کرده و صاحب سروری بذکر معنی اول و دوم اشعار هم پیش کرده (مولانا امیدی ص ۱۵) که آن قائم صد پاره که وی داشت بدوش پاره آبی ابرش شده امروز بدل پاره (ظهوری ص ۱۵) روزیکه باز قهر تو پروازی کند پاره چنگ او عقاب فلک همچو ابره است پاره صاحب ناصری نسبت معنی اول صراحت فرماید که آنچه در زیر ابره زنده است استراست و آنچه بالای استرا باشد ابره چنانکه حکیم عنصری گوید (ص ۱۵) عارضش را جامه پوشیدست نیکوئی و فرزند جامه کش ابره از مشک است و زارش آستر پاره باشد مشک پیوسته باتش سال و ماه پاره و آتشش که مشک را هرگز نه سوزد و پاره تر پاره و نسبت معنی دوم نوشته که وقتی که این جانور را با چرخ و باز شکار کنند چنان فضل بر بال چرخ زند که سریش و ابر پر و بالش بچسبند و او بگریزد - اکثر اهل تحقیق صراحت کرده اند که (اوره) مراد (ابره) باشد صاحب غیاث بذکر معنی اول از ماخذ این خبر و به که این ماخوذ از ابر است که معنی بر و ترجمه آن علی باشد بالف زانده و های نسبت - چون توالی مرکبات در فارسی ثقیل بود لهذا از ابره حرف ثانی را بجهت تخفیف ساکن کردند - مؤلف گوید که از برای معنی اول ما را با صاحب غیاث اتفاق است برای معنی دوم این قدر صراحت کنیم که جانور چرز را بدین وجه ابره نام نهادند که او در وقت شکارش بر بال و پر چرخ که صیاد اوست از فضل خود فی اشل ابره قائم می کند و بال و پرش را آستر گردانند چنانکه ذکر عادتش در بیان صاحب ناصری گذشت یعنی این صیدی است که بر صیاد خود غالب می آید

و برای معنی سوم عرض میشود که میوه نوری بر شاخ و رخت هم همچو آبرو بر آستر باشد و ما خود آبرو
 یعنی علی که الف وصلی در اول و های نسبت در آخرش آورده آبرو نام نهادند یا چیزی است
 که منسوب بآبر است یعنی همچو آبر که بالای زمین است میوه نوری هم بالای شاخ واقع شده
 مخفی مباد که آبر معنی دیگر هم آمده چنانکه گذشت و میوه نوری چیز نیست که تخم نبات از و قائم
 میشود که ذریعہ کاشت نبات است چنانکه ذکر ذریعہ توالد و تناسل - پس عمی نیست که فارسی
 زیادت های میوه نوری را آبرو نام نهادند و الله اعلم - اختلاف حرکات الف و بابی
 موحده باعتبار هر یک معنی که در آغاز بیان مذکور شد متعلق است از لب و لجه و کثرت استعمال
 (۱) (۲) آبرو بقول ما میر - مذکر - آپ فرماتے ہیں کہ اس لفظ کی نسبت و خیال میں آپ
 یہ کہ سنکرت کے لفظ ابرک سے بگڑ کر بنا ہے جس کے معنی ڈھانکنے والا ہیں - دوسرے
 یہ کہ فارسی کے لفظ آبر سے بنا ہے اور الف اس میں زائد اور ہای نسبت ہے ثقل کے
 سبب سے حرف ثانی کو ساکن کر دیا - استرکی ضد ڈھیر سے یار وئی دار کپڑے کی او پروالی تہ
 (جان صاحب ۵) سے جان مارے جاڑے کے مہرن ہے کانپتی پڑا رہ شفق کالاؤ
 رضائی کے واسطے پڑ (تسلیم ۵) کیا خوب ہے جنون میں قبائے برنگی پڑا رہ نہ بارتن سے
 نہ استرو بال ووش پڑ (۲) صاحب مؤید نے چتر پر لکھا ہے کہ یہ پرندے کا نام ہے جسکو سرخا
 کہتے ہیں اور صاحب اصفیہ نے سرخا پر لکھا ہے کہ چکو جبکہ رسی میں خرچال ہی
 کہتے ہیں - برہان نے خرچال پر فرمایا ہے کہ جس ہو برہ سے ایک پرند کا نام ہے جسکو سرخا
 بھی کہتے ہیں اور ترکی میں تو قدری سزاخ (۵) شام سے تا صبح دیتے ہو مجھے رنج فراق

کیا رہا اب آدمی میں فرق اور سرخاں میں (۳) نوباوہ بقول صاحب اصفیہ (فارسی) اردو میں مستعمل۔ (مذکر) نیامیوہ۔ صاحب رسالہ تذکیر و تانیث نے نوری کا بھی ذکر کیا ہے بذکرہ معنی تازہ پھل۔

ابراہیم | بقول صاحب برہان بروزن شفق فام معنی (۱) طبیعت باشد (۲) گوئی کہ نام فرشتہ است کہ تدبیرکنندہ عالم است (۳) نام پیغمبری ہم۔ صاحب جامع بذکرہ معنی معانی نسبت معنی سوم گوید کہ گویا ابراہیم باشد یعنی ابراہیم۔ مرادف ابراہیم مؤلف گوید کہ ابر بازو یا الف وصلی و رابتدا معنی براست کہ ترجمہ علی است و ہم در عربی بقول صاحب صرح معنی قصد کردن و ہم فاعل آن یعنی قصدکنندہ پس چیزی کہ بر قصدکنندہ قاضی است طبیعت است بخیاں ما این لفظ مرکب ژند و پاژند باشد کہ یک کلمہ زبان خود را با لفظ عربی زبان مرکب کرده ساخته اند این است حقیقت معنی اول و معنی دوم و سوم مجاز است کہ فرشتہ تدبیر عالم و پیغمبری ابراہیم ابراہیم گفتند و رای این چیزی دیگر بخیاں مانمی آید و استدلال (اردو) (۱) طبیعت۔ بقول صاحب اصفیہ (عربی) (اردو میں مستعمل) موتث۔ مزاج۔ شرت خاصیت۔ اصل۔ فطرت۔ خمیر (۲) ابراہیم۔ بقول فارسیان ایک فرشتہ کا نام جس سے تدبیر عالم متعلق ہے (۳) ابراہیم۔ پیغمبر ابراہیم علیہ السلام کا نام۔

(۱) (۲) (۳)

ابره خرج کردن | استعمال۔ بکار آوردن | (اردو) ابرہ صرف کرنا۔ کام میں لانا۔

ابره باشد چنانکہ ظہوری گوید (۵) زکسو خانہ فطر ابرہتہ بار | اصطلاح۔ باضافت ابر بقول صاحب معنی است تشریف دکنم ابرہ بجای آستر خرج د ابر عالم گیر است مؤلف گوید کہ ابری کہ تاشہ

کما پیش متصل بار و محیط باشد۔ عالم گیری شرط (حضرت ۵) از برای گریه کردن پھر بر سفته باره کوه و صحرا نیست که در و بالائے بسیار است صاحب را بمان خود را بدریا با زرن بن (ارو و) جھری بقول گوید کہ این مرادف ابر عالم گیر است ما را ازین تفاسیر آصفیہ کم کم یا لگاتار بارش و زمینہ جو چلی اور کرک نیست وجه اختلاف بر ابر عالم گیر نوشتہ ابر (صفتی) کے بغیر آہستہ آہستہ متواتر ہے۔	کما پیش متصل بار و محیط باشد۔ عالم گیری شرط (حضرت ۵) از برای گریه کردن پھر بر سفته باره کوه و صحرا نیست کہ در و بالائے بسیار است صاحب را بمان خود را بدریا با زرن بن (ارو و) جھری بقول گوید کہ این مرادف ابر عالم گیر است ما را ازین تفاسیر آصفیہ کم کم یا لگاتار بارش و زمینہ جو چلی اور کرک نیست وجه اختلاف بر ابر عالم گیر نوشتہ ابر (صفتی) کے بغیر آہستہ آہستہ متواتر ہے۔

ابرہہ بقول صاحب برہان و مفتی بفتح اول و ثالث و رابع (۱) نام پرنده است بسیار
 حقیر و (۲) نام سر کرده اصحاب فیل ہم است۔ گویند وقتی کہ بخراب کردن مکہ منظمی آمد
 در راه بختیم و اصل شد و ہر کہ قبر آزامی بنیدبی اختیار سنگ بر آن قبر می زند و (۳) نام شخصی
 کہ کلیسانی در صنعا ساخته بود۔ صاحب شمس و مؤید بر معنی سوم قانع صاحب انند در ہر سہ
 معنی با برہان اتفاق دارد و صراحت کند کہ این لغت فارسی است مؤلف گوید کہ اجماع
 بیان محققین نسبت معنی اول خلجانی پیدا کند بخمال ما معنی اول همان پرنده باشد کہ ذکرش بر
 (ابرہ) گذشت کہ ہای دوم درین زائد است کہ اثری بر معنی نکند۔ فارسیان ہای زائد را بر ہم
 و فعل ہر دو آرزو چون گفت و گفته و جام و جامہ و خان و خانہ صاحب صراح بر مادہ
 برہ و برہتہ ذکر ابرہہ کردہ گوید کہ یکی از ملوک یمن و ہوا بو کیسوم صاحب الفیل و نیز بقول صاحب
 صراح ابرہہ بن الحارث و ابرہہ بن الصبح دو پادشاہ دیگر بودند پس معنی دوم و سوم این لغت
 عرب یافتہ میشوند فرس و معنی اول ہم عجیبی نیست کہ پرنده کوچکی را کہ بر صاحب الفیل سنگ انداخت
 چنانکہ ذکرش در سورہ الم تری موجود است فارسیان ابرہہ نام نہادہ باشند استعارتہ غیر
 ازین ماخذ این لغت ہم نمی آید۔ (ارو و) (۱) ایک بہت چوٹے پرنده سے کا نام ابرہہ ہے ہمارے

راسے میں غالباً یہ ابابیل ہے۔ فارسیوں نے استعارۃً اسکو ابرہہ کہا۔ یا وہی پرند جس کا ذکر
 (ابرہہ) کے دوسرے نمبر پر ہوا ہے۔ فارسیوں نے (ابرہہ) پر ایک (ہے) اور بڑھاوی (۲) صیغہ
 فیل کے سرگروہ کا نام ابرہہ ہے۔ (۳) ایک اور شخص کا نام ابرہہ ہے جس نے صنعا میں ایک کلبا
 بنایا تھا۔ ہماری راسے میں (ابرہہ) عربی زبان کا لفظ ہے۔ صاحب صراح نے اس کا ذکر کیا ہے
 ابرہہ سمیہ | بقول صاحب برہان مخفف ابرہہ سمیہ و آن نوعی از آتش باشد کہ باخوره
 پزند و مقوی و مفرح دست و گویند این لغت عربی نیست (انہی) صاحب انندیا برہان
 شفق و صاحب ہفت فلزم بذکر این فرماید کہ بعضی برآند کہ این لغت عربی است مو
 گوید کہ وجہ تسمیہ جز این نباشد کہ موجود این قسم آتش ابرہہ سمیہ نام باشد و بقول صاحب قاموس
 ابرہہ سمیہ نام قریہ است در واسط و عربان این را صفت قریہ قرار دادہ (قریہ ابرہہ سمیہ) نو
 باشد و تالی تائیت در آخر بتابعت قریہ آورند کہ ہم تائیت است۔ پس عجیبی نیست کہ
 ہمیں نام برای قسم خاص ناخورش مقرر کردہ باشد کہ موجود و مخترع آن ابرہہ سمیہ نام حکمی باشد
 از قبیل (آتش خلیل) کہ گذشت و بعینہ است کہ در زبان عرب این را (طعمہ ابرہہ سمیہ) کہتہ باشند
 زیادت تالی تائیت و فارسیان ہمان ابرہہ سمیہ و فارسی کہتہ باشند بہ تبدیل تالی۔ بہا چنانکہ
 قاعدہ ایشانست یا ناخوشی باشد مروج در قریہ مذکور و استاد علم۔ (از و) ایک خاص
 غذا کا نام ابرہہ سمیہ ہے (موت)

ابری | چیزیکہ منسوب بابر است و کاغذی کنند چنانکہ صاحب گوید (۵) غلط بجا غذا بری
 را گویند کہ بران از الوان متعدّد و شکلی همچو ابر قائم کنند ویدہ دوران و فشر و بسکہ فلک ابر ہای

بطریق کنایہ ابرشیم گویند و بجای حرف ثانی فایم آمدہ است کہ افرشیم باشد و راستہ بر معروف قناعت کردہ و تار ساز را مرادف آن گفتہ۔ پہار گوید کہ پس نکلندہ کرم پلید و بدون ہمزہ نیز آمدہ و مجازاً تار ساز ہا کہ بر چشم نوازند صاحب رشیدی بذیل استعارات این را تار ساز مخصوص کردہ صاحب جہانگیری در دستور اول خانہ کتاب بر معنی دوم از حکیم فردوسی سند آوردہ (۵۷) سمن عارضاً پیش خسرو بیای و با و از ابرشیم و بانگ نامی (ظہوری ۵۷) ملائم نغمہ کز مطرب گردون طمع داری پند زنجیر تو ان بست برابرشیم سازش صاحب مؤید گوید کہ ہمان افرشیم و برشیم و بضم شین ہم آمدہ صاحب تاصری در مفردات نسبت معنی اول گوید کہ بقول صاحب تھنہ کبسر اول و ثالث و فتح شین مراد از ان پلید است کہ کرم ابرشیم از اسوراخ نکرودہ بیرون	احسان را (۵) دیدہ ترکا غذا بری شد از خشکی مرا پیمان گردون شکنین دل فشارم می دہد معاصرین عجم در روزمرہ خود این را بدون لفظ کاغذ ہم استعمال کنند و مراد از کاغذ ابری گیرند مثلاً گویند بر جلد این کتاب ابری نصب کنید (ارو ۹) ابری۔ بقول امیر کی طرف منسوب ایک قسم کا کاغذ ہے جس پر طرح طرح کے رنگ ہوتے ہیں تشبیہاً اسکو ابر سے نسبت دیتے ہیں اور کتابوں کی جلدوں پر چمڑے یا کپڑے کی جگہ لگاتے ہیں (انشا کتب کی مجموعہ ۵) قتل پرانکے کی جو بے صبری بن گیا صفحہ کاغذ ابری ابرشیم بقول صاحب برہان و ہفت قلم بفتح و ضم شین نقطہ دار (۱) معروفست گویند مقراض کردہ آن در معاجین قوت باہ دہ و بدن را فرزند و پوشیدن لباس آن شیش پیدا نکند (۲) بقولش تار ساز را نیز

نیامده باشد و در خانه کتاب بذیل استعارات
 ذکر این کرده تصدیق معنی دوم کنندش
 است که مذکور شد صاحب شمس گوید که فارسی
 است و بالکسر گنگ شدن و گنگ گردانیدن
 قد العجب چه طریق بیان است که فهم ما از فهم
 این مصدر قاصر - با حقیقت ابریشم برابر ابرشیم
 نوشته ایم و از ما خدش همد را نجاشی کرده ایم که
 مرکب است از (ا بر) و (شیم) معنی ابر پریشان
 مجازاً معنی پاره ابر عجیب نیست که ترکان اخصا
 ابر یعنی کسره را با بقاعده خود بیای تحتانی طاق
 کرده باشند و فارسیان آنرا با ظاهر یا در تلفظ
 (ا برشیم) خوانند - وجه تسمیه معنی دوم آنست که پیشین
 تارهای ساز از ابرشیمی ساختند - بنا بر علیه مجازاً
 تار ساز را ابرشیم گفتند - صاحب از احوال الاعلا
 فرماید که ابرشیم با فتح شین گرفتن خطاست زیرا که
 نظامی (برشیم) را بفتح شین با (گم) قافیه که بالا مذکور شد (نظامی سه) گرانیده کو بار
 کرده (سه) با مرغ سا که چمن گم کنند پخته
 عاج و دایم از برشیم گفتند و فرماید که اگر چه طاق
 یزدی (معلم) بفتح لام را قافیه (برشیم) کرده است
 ولیکن از عالم اختلاف توجیه شمرده اند انتهای
 مای گوئیم که در تحقیق ماخذ که بر (ا برشیم) گذشت
 ذکر کرده ایم که شیم بقول برهان با بفتح معنی پیشین
 است و ما بهمین معنی این را جزو (ا برشیم) قرار
 داده ایم پس از متقدمین کسانی که (ا برشیم) یا
 (برشیم) را قافیه گم کرده باشند نزدشان ابرشیم
 بضم شین باشد اندرین صورت ماخذ این آبرو
 شیم است شیم را فارسیان مخفف شوم گرفته اند
 و شوم لغت عربی است معنی بدفالی (کذافی) یا
 و فارسیان معنی منحوس استعمال کنند و بدفالی
 هم پس (ا برشیم) ابرشوم است که در ظاهر
 شکل ابر است و آبی ندارد و نومی بار و وجه از
 یای تحتانی میان رای همله و شین معجم همان است
 که بالا مذکور شد (نظامی سه) گرانیده کو بار
 مردم کشند گهی شیم کشند که برشیم کشند (ارو)

ابریشم زرن اصطلاح - بقول صاحب انند بھوالہ فرنگ فرنگ بفتح زای معجم و سکون رای مہلہ کنایہ از سازگان باشد صاحب شمس گوید کہ تارہای تارہا مولف رانی الجاہ با صاحب شمس اتفاق است زیرا کہ ابریشم مجازاً	(۱) و یکھو (ابریشم) (۲) تار بقول اصفیہ (فارسی) اردو میں مستعمل - مذکر - تاگا - لوہے یا پتیل سے اور جست وغیرہ کا لمبا اور گول ڈورا (الخ) پس معنی دوم کا ترجمہ - ساز کا تار - ابریشم تاب (اصطلاح) بقول بہاروند
معنی تار ساز بجای خودش گذشت و تار کی کہ از عالم موی تاب مولف گوید کہ از قبیل آمینہ صاحب شمس اتفاق است زیرا کہ ابریشم مجازاً ز جست و برج و آہن وغیرہ سازند اکثرت استعمال ساز - جلالی و اردو پچور می ورخشد و بعض صنایع ان بر تار آہن ساز طبع زہم کنند پس این کنایہ باشد از ہمین قسم تارہای ساز - انند و فرنگ فرنگ غلط کرده است	از عالم موی تاب مولف گوید کہ از قبیل آمینہ تاب ہم چیزی کہ تاب ابریشم و اردو یعنی بقاعدہ سم فاعل ترکیبی تاب ابریشم دارندہ (یعنی ۵) مذہبی است کہ دارم من چار خراب تاب رشتہ جان ابریشم تاب (اردو) ابریشم کوچ و تاب میں ڈانڈی ابریشم تاب اردو میں کہ سکتی ہیں (صفت) جیسا کہ صاحب
تار ہا سازگان نوشت کہ معنی دیگر پیدا کرد بقول بہاروند کہ تار ہا سازگان نوشت کہ معنی دیگر پیدا کرد تار یا ساز کے محلے اور چھیلے تارین سوںے کا قطع ہو یا کثرت استعمال سے خود بخود پھکتے ہوں -	(استعمال) بقول بہاروند کہ تار ہا سازگان نوشت کہ معنی دیگر پیدا کرد بمعنی تار زون و ساز نواختن است (حافظ شیرازی) (اردو) تار یا ساز کے محلے اور چھیلے تارین ع) من غلام مطربم کا ابریشم خوش می زندہ معنی مباد کہ ابریشم معنی تار ساز بجای خودش گذشت و زون معنی نواختن آمدہ کہ بجای خودش می آید (اردو) تار بجانا - ساز بجانا -
ابریشم زرن اصطلاح - بقول صاحب مطرب و نوازندہ سازند (ابریشم زرن) بخند	ابریشم زرن اصطلاح - بقول صاحب مطرب و نوازندہ سازند (ابریشم زرن) بخند

الف بر (برشیم زدن) می آید۔ صاحب انندیم ابرشیم کشی اصطلاح۔ صاحب رہنمای	ذکر این کرده مؤلف گوید کہ این اسم فاعل ترکیبی ابرشیم زدن است کہ گذشت (ارو و)
سہولت بحوالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ قاجار بفتح کاف گوید کہ معنی صاف کردن برشیم است مقصودش خرابی نباشد کہ این حاصل بمصدر	ساز بجا نیوالا۔ ساز بجا نیوالا۔ (مذکر) ابرشیم ساز استعمال۔ باضافت ابرشیم قبول
ابرشیم کشیدن است ولیکن ابرشیم کشیدن را کہ می آید مقتدین بدین معنی استعمال نکرده اند و این استعمال معاصرین عجم است (ارو و)	بہار (۱)۔ تار ساز کہ معنی دوم لفظ ابرشیم متعلق باین است (سیح کاشی ۵) تن سودائی من و خم آن ہوی کلفت پگشتہ باریک کہ ابرشیم سازش
برشیم صاف کرنا حاصل بالمصدر ابرشیم کشیدن مصدر اصطلاحی۔ بفتح	کردم پمؤلف گوید کہ اگر بدون اضافت خوانیم (۲) معنی ابرشیم گر باشد کہ درست کنندہ و سازندہ تار ساز است و این اسم فاعل ترکیبی
نظامی بدست آمدہ در ان استعمال برشیم بحد الف است عیبی ندارد (نظامی ۵) اگر آئندہ کو بار مردم کشد پگہی شیم کشد کہ برشیم کشد (۲)	(ارو و) (۱) ساز کا تار (مذکر) (۲) اسکو کون میں تانت گر کہتے ہیں صاحب آصفیہ نے تار کش پر لکھا ہے کہ سونے چاندی کے تار کو
معاصرین عجم این را بمعنی صاف کردن ابرشیم استعمال کنند کہ ذکرش بر (ابرشیم کشی) گذشت (ارو و) (۱) ابرشیم کا بوجھ اٹھانا۔ ابرشیم ڈھونا۔	اس موقع کے لئے سونے چاندی کی تخصیص مقصود نہیں ہے اسلئے ابرشیم ساز کا ترجمہ تار بنانے والا ہے

فاریان ترکیب فارسی (ابریشم ریزه ریزه کرده شد) رابریشم مقصرص گفته اند (مخلص کاشی ۵) بگذرطیب کزچی تفریح دل بس است ابریشم مقصرص خط بتان مرا (ارو ۹) کترا هو ابریشم - ریزه ریزه کیا هو ابریشم (ندگن) سجون مین شریک کرنے کے لئے ریشم خام کو قینچی سے ریزه ریزه کرتے ہیں۔	(۲) ریشم صاف کرنا۔ استعمال - بقول بہار آنکہ ابریشم سازو یعنی سازندہ و درست کنندہ تار ساز سندی کہ پیش کردہ است متعلق بہ ریشم گراست عیبی ندارد میر خسرو ۵ پرده ز ابریشم و از موطناب پگاه بریشم گرو که سوی تاب بزارو و بکھو ابریشم ساز کے دوسرے معنی۔
ابریشمیۃ بقول صاحب انند بھو اول فرہنگ زینحای جامی السچہ از ابریشم ساخته باشند بقاعدہ فارسی یا نسبت کافی بود ہای زائد کہ در آخر این داخل شد حقیقت این چنان معلوم می شود کہ در کلام عرب بصفت چیری کہ موث باشد ابریشمیۃ بتای تائیش آورده باشند و فارسیان بلا لحاظ تائیش موصوف ابریشمیۃ را در فارسی استعمال کردند (ارو ۹) ریشمی - یا ابریشمی - ریشم کا۔	ابریشم مقصرص استعمال - باضافت ابریشم دوم و فتح قاف فتح رای پہلہ شد و بقول و اندریشمی کہ بقراض ریزه ریزه کنند و خام آن اکثر معاجین داخل می باشد (اتہی) مؤلف گوید کہ مقصرص بصاد پہلہ لغت عرب است بمعنی اسم مفعول از باب تقریص بصاد پہلہ کہ معنی پان صاحبان بہار عجم و اندریشمی بصاد و معجم خیال کرده اند قابل غور است کہ تقریص باین معنی بصاد و معجم زیادہ با کلمہ

ابریق القموہ | اصطلاح - این مرکب است از ہر دو لفظ عربی زبان ترکیب عربی و معاصرین

عجم این را معنی خاص استعمال می کنند. ابریق بقول صاحب سوار السبیل معرب آبریز است
 معنی آبدستان که در مدوده گذشت، مؤلف گوید که اگر ابریق را بقولش معرب (آبریز)
 گیریم معنی سوم آبریز باشد (که گذشت) یعنی طرفیکه وقت غسل آب بدان بر سر ریزند و (قهوه)
 بقول صاحب محیط بمرلی خم غلیظ را گویند و الحال باصطلاح عوام مراد از شردختی است
 که در مین و حبش و تبا و یه هم رسد که آنرا (مِن) نامند و بر لفظ بن صراحت فرید کرده که این را
 در آب گرم جوش داده عرق آن استعمال کنند (نخ) پس معنی حقیقی (ابریق القهوه) ظرفی باشد
 که استعمال قهوه بوسیله آن کنند و در روزمره معاصرین عجم این همان است که آنرا (سماور) هم گویند
 تحقیق سماور بجای خودش کنیم صاحب بول چال فارسی (ابریق القهوه) را نوشته بمقابله آن
 اشارت کند که سماور است و بس مؤلف گوید که این آله ایست مفید و مختصر که در توان
 مقایست مخصوص از برای آتش زغال و پائینش منافذ کثیره از برای دخول هوا در آتش و بالای
 آن نی میان تهی بچوب بوقی بلند محکم آتش تا گرمی و شعله آتش بوسیله آن بالا بر آید یعنی بوق
 از منافذ زیرین داخل میشود آتش را مشتعل کرده از بالای این نی بلند خارج می شود و اطراف تمام
 آتش جای آب است که از حدت آتش گرم میشود برای دخول و خروج آب در و دو منافذ
 خاص که بست و کشاد آن بست ماست پس ابریق القهوه را بهیئت مجموعی که ذکرش بالا گذشت
 بقدمتو ستایا کوچک - از مس و غیر ذلک درست کنند و برای استعمال عرق چای و قهوه از همین
 آله حرارت کار گیرند بعضی چای و قهوه را توی آب گرم این اندازند و بعضی آب گرم این توی ظرف
 دیگر گرفته چای و قهوه در وریزند معاصرین ما این آله حرارت را بقدم بزرگ درست کرده در حمام

ہم قائم کنند تا آب گرم آسان و تعجیل بدست آید بالجملہ (ابریق القہوہ) اگرچہ لفظاً برای قہوہ مخصوص
 است ولیکن استعمال آن برای چای ہم می شود و این نام از برای کوچک و متوسط است آنچه
 در حمام ساخته می شود آنرا (ابریق القہوہ) نمی گویند۔ بلکہ - سماور حمام نام دارد (ارو) سماور چہین
 چائے اور قہوہ نوشی کے لئے پانی گرم کیا جاتا ہے۔ (مذکر)

ازرقباو | اصطلاح - بفتح اول و دوّم و سکون زای معجمہاں آبرقباو است کہ بہ رای مہملہ
 گذشت۔ صاحب برہان ہم در آنجا ذکر این ہم کردہ است۔ اگر بقولش این را برای ہوزگتر
 مرکب باشد از (ز) و (قباو) بڑ۔ بقول برہان بفتح اول و سکون ثانی رسم و آئین و مخفف بزم کہ
 مجلس عیش و مہمانیت و زمین و پشتہ بلند و قباو نام پادشاہی پس فارسیان در آغاز لفظ بڑ
 بقاعدہ خود الف وصلی آوردہ از کردند و اضافت آن بسوی قباو و بفتاک اضافت (ازرقباو)
 نام شہری کہ قباو آبادش کرد۔ (ارو) ازرقباو ایک شہر کا نام ہے جسکو شاہ قباو نے آباد کیا۔

ابان | بقول صاحب شمس بر وزن و معنی افسان۔ دیگر کسی ذکر این نہ کرد تعریف و تحقیق افسان
 بجای خود آید۔ صاحب ناصری در آرایش ششم از ویجاچہ کتاب گوید کہ بای عربی در فارسی
 چنانکہ با و او بدل شود چون آب و آو۔ همچنان بفہم بدل شود چون زبان و زقان پس خیال ما
 بیان اصل است و افسان بدل آن۔ صاحب برہان این را بابای فارسی آوردہ و پانین
 معنی آب دادن باغ و زراعت۔ پس مجازاً بمعنی عام بلا تخصیص زراعت ہم توان گرفت
 اندرین صورت پان امر باشد و حاصل بالمصدر از پانیدن و عجبی نیست کہ فارسیان الف
 وصلی را در ابتدای این آوردہ در پان کردند و شکی را نام نہادند کہ بجارو و شمشر و امثال آن

آب و ہینی کار و شمشیر وغیرہ را بدان تیز کنند۔ لب و لہجہ مقامی و استعمال فرس بابی فارسی را بیا
 عربی بدل کرده باشد یا علمای عرب و عجم بابی فارسی را بابی عربی خواند چنانکہ (پا) را کہ نام
 شہری بابی فارسی است تبا بابی عربی ہم خوانند و (فسا) بقا۔ معرب آنست (کذا فی البرہان)
 بعض معاصرین گویند کہ اصل این (آبرسان) بود از کثرت استعمال قد اول و رای مہملہ باقی نام
 ابران شد مخفی بہا و کہ فسانیدن بقول برہان معنی مالیدن و بقول موارد معنی تیز کردن آمد پس
 شک نیست کہ پسانیدن ہم لجان معنی کہ بالا مذکور شد مجازاً بہین معنی باشد یا فسانیدن مبتدل
 پسانیدن است و فسان و پسان حاصل بالمصدر و اسم سنگ خاص کردہ باشند و لہجہ نیست کہ
 پسانیدن بابی عربی ہم مصدری باشد (متروک التصریف) بہین معنی زیرا کہ صاحب برہان
 بر لفظ (س) گوید کہ امر بر قطع کردن یعنی قطع کن۔ پس نام سنگی کہ زنگ از شمشیر و کار و قطع کند و
 تیزیش بپذیراید و صاف و پاکش کند و آب دہد از بہین مصدر وضع کردہ باشند یعنی بر صیغہ امر
 کہ (س) است الف و نون فاعلی زیادہ کردہ (ابان) کرد چنانکہ جوی را جو یان و گوی را گویان
 و الف و سلی در ابتدا آوردند (ابان) شد معنی قطع کنندہ زنگ از کار و شمشیر و غیر ذلک
 و استدا علم حقیقۃ الحال (ار و) سلی یا سلی۔ بقول صاحب آصفیہ (موتث) استراچاق
 و غیرہ تیز کرنے کی پھری۔ فسان۔ سان۔ آپ ہی نے سان پر لکھا ہے کہ دہندی (موتث)
 و کہ ٹک بنا ہو گول پھریسے پھرانے سے لوسے کے ہتیارون یا استرون وغیرہ پر دہار
 لگتی ہے (ناسخ ۵) اس بت کو آفتاب پرستی بہانہ ہے چ تیخ نگہ کو چاہی سان آفتاب کی
 است | بقول صاحب برہان و ہفت قلم معنی فتح اول و کسر ثانی و سکون سین بی نقطہ و تفتا

گوشت ترنج است و عبری ٹم الاترج خوانند و برہم شود و معدہ را زیان دارد و کبیر اول و فتح
ثانی ہم گفته اند صاحب جامع ہم ذکر این کرده مؤلف گوید کہ همان آبت است کہ در مدد
گذشت اصل این آب بستہا باشد یعنی آب منجمد شدہ مثل برف و یخ - بدین وجہ کہ گوشت
ترنج سفید و سخت می باشد و شفاف ہم ہندو فارسیان آنرا استعارۃً (آب بستہ) گفتند از
کثرت استعمال تکرار بای عربی و ہای آخر باقی نماند و در روزمرہ بعض مقامات محدودہ مقصود
متبدل شد (ارو و) دیکھو آبت کے پہلے معنی۔

(الف) **ابستا** بقول صاحب برہان فتح اول و کسر ثانی و سکون ثالث و فوقانی بالف
کشیدہ تفسیر کتاب زندہ باشد و زندہ کتاب ابراہیم زرتشت آتش پرست در دین آتش پرستی و یعنی
گویند نام صحف ابراہیم و معرب آن ابقا باشد صاحب رشیدی گوید کہ شرح کتاب زندہ
کہ بزعم محوس بزردشت فرود آمدہ و آنرا ابقا بالضم نیز گویند و پاژند شرح دیگر و این قول میان
جمہور مشہور است (خسروانی ۵) چو گلبن از گل آتش بہار عکس افگند بہ شلخ او پرور
شد ابستا خوان بہ و فرماید کہ بہ نیز آمدہ (کہ در مدد گذشت) باز فرماید کہ بقول بعض (ابستا)
من است چون لغت فرس قدیم بود کسی نئی فہمید آنرا شرحی کردند مسمی ژند یہ معنی آن
تاویل باشد بزبان عجم چنانچہ در کشف المحجوب گفتہ - ہم فرماید کہ ژند و پاژند سنگ چاق و آہن باشد
و چون این ہر دو کتاب احکام آتش پرستی را کہ در ابستا است شروع می سازند باین نام
موسوم شد و این سخن بر طلب ایشان دلالت ندارد و چہ احکام آتش پرستی در ژند مستور است
چنانکہ آتش در آتش زندہ و پاژند (ابستا) آنرا آشکارا می سازند انتہی (صاحب شمس بہر بان

رشیدی - صاحب پہلوی بذکر این فرماید کہ این را
 (ب) اِبتاق | ہم گویند - صاحبان جہانگیری و جامع و سروری و انندیم ذکر (ابتا) کرده
 و بقول سروری و برہان اِبتاق معرب است - مؤلف گوید کہ آنانکہ این را متن قرار
 می دهند خیال شان از ماخذ قریب است کہ اصل این (بستہ) باشد بمعنی بند و پنهان فارسیان
 بقاعدہ خود الف و صلی و را اول این آوردند چون بر و آبر و ہای ہوز آخر را بالف بدل کردند
 کہ این نوع تبدیل در فارسی قدیم بیشتر است اندرین صورت باید کہ بای موحده را مفتوح
 گیریم - و (ابتا) را اصل قرار دہیم و (ابتا) را بعد نتیجہ لب و لہجہ مقامی دانیم - بعض معاصرین
 بر آنند کہ (آبتا) بعد اصل است مخفف (آبتان) و (آبتن) کہ بمعنی پنهان و ہفتہ در ممد و مدہ گذشت
 و (ابتا) بمقصودہ حاصل لب و لہجہ بعض مقامات باشد و بعضی برینند کہ (آبتا) بممد و مدہ با اتفاق
 محققین شرح کتاب ژند است و حامل متن و بدن سبب کہ (آبتان) مادہ حیوان حاملہ را
 گفته اند بخذف نون آخر شرح حامل متن را بدن نام موسوم کردند - نامی گوئیم کہ اگر (ابتا) را
 شرح ژند تسلیم کنیم عجبی نیست کہ اصل این (آبتا) بضمہ بای موحده باشد کہ آب بمعنی حرمت
 و فیض و عطا بمعنی ہفتم بجایش گذشت و آبتا مخفف استاد آبدہ دکنذافی البرہان پس نتیجہ
 کہ حقائق مخفی ژند را کشود بہ فیض استاد موسوم شد و کثرت استعمال - (آب استا) و (ابتا) ضمیر
 بار اِبتح بدل کرد و اللہ اعلم (اردو) آبتا کتاب ژند کی تفسیر کا نام ہے اور بقول بعض متن
 یعنی اصل کتاب کا نام جس کی شرحین ژند و پاژند ہیں -
 (بستہ) | بقول صاحب برہان و جامع و ہفتہ و انندیم اِبتح اول و کسرتانی و فتح فوتانی

بمعنی جاسوس و چاپلوس باشد مؤلف گوید که همین معنی بر همین لفظ و الف ممدوده برنمبر ۲ و ۳
گذشت بفتح موحده و معنی اول (آبسته) زمینی است که برای زراعت مهیا کرده باشند مخفف
(آب بسته) پس کسی که برای جاسوسی مقرر باشد یا آنکه چاپلوس باشد همه تن خود را مهیا دارد و عجبی
نیست که فارسیان مجازاً جاسوس و چاپلوس را همین خیال (آبسته) گفته باشند اندرین صورت
(بممدوده) اصل است و تبدیل ممدوده بمقصوره و تبدیل فتح موحده کسره نتیجه اختلاف نسبت
مقامی باشد. صاحبان تحقیق بر معنی پنجم (آبسته) نوشته اند که زره دان باشد که بعرابی ریش خوانند
مؤلف خیال می کند که این مخفف (آبسته) یعنی زن حامله ماخوذ است از (آبستن) زیادت
های نسبت بران و بر (آبسته) معنی چاپلوس را هم ذکر کرده اند پس بخيال ما چنانکه (آبسته) یعنی
زن حامله حمل را در خفا دارد و پنهان جاسوس و چاپلوس هم مقصد خود را پنهان دارد و همین
سبب فارسیان جاسوس و چاپلوس را مجازاً (آبسته) گفته باشند و مخفف آن (آبسته) و از
آبسته بحدف مد (آبسته) کرده باشند بالجمله این قدر متحقق شد که (آبسته) در اصل (آبسته) بود و
(آبسته) مخفف (آبسته) آنچه صاحبان تحقیق (آبسته) را معنی دوم و سوم هم بر وزن دارسته
نوشته اند (که بجای خود گذشته) نتیجه بی غوری شان است و ما هم را بخیا این ایراد را فرود گذاریم
بخيال ما شک نیست که معنی اولش (که زمین مهیا برای زراعت) است بر وزن وارسته باشد
زیرا که اصل آن (آب بسته) متحقق شد اما بخاط دیگر معانی چون (آبسته) را مخفف (آبسته)
گرفته ایم لابد است که موحده را کمسور خوانیم حالا باید که همه رینجا از ماخذ (آبسته) هم چیزی اصل
کنیم و این تلافی ما فاقات باشد که ذکرش بجای خودش ترک شد بخيال ما آبسته زیادت های

نسبت ماخذ است از آبتن، و آبتن (مخفف آبتان) و آبتان، از قبیل گلستان
 بمعنی جائے کہ در آن آب باشد و مجازاً جائے کہ در آن آب منی جمع شدہ و پس اصراحت
 معنی ہر کی ازین بجای خودش کرده ایم (ارو و) دیکھو (آبتن کے دوسرے اور میرے معنی
 آبگون) بقول صاحب برہان لضم کاف فارسی یعنی (آبگون) است کہ قریباً باشد از
 قرآے طبرستان و میان آن قریب و جرجان سہ روزہ راہ است و برد (آبگون) کہ گذشت
 فرماید کہ نام قریب است و جزیرہ کہ الحال آنرا آب گزشتہ است و نیز نام دریای آبگون نام و نسبت وہ
 تسمیہ آبگون گوید کہ دریای آبگون از جانب خوارزم آمدہ بدریای خزر کہ آنرا آبگون می گویند
 داخل می شود و چون بدریا میرسد بہ آہستگی و سکون تمام میرود بدان سبب آب سکون
 می خوانند و بعضی محل پیوستن آن رودخانہ را بادریا (آبگون) نامند (اتہی) مؤلف
 گوید کہ اصل این بہان (آبگون) است کہ در محدوده گذشت و لب و لہجہ و روزمرہ بعض
 مقامات محدودہ را مقصورہ کرد دیگر ہیج و لیکن ما نسبت محدودہ و وجہ تسمیہ بیان کردہ
 صاحب برہان ہمدرا بخا غوری نکرده ایم خوب شد کہ موقع آن بدست آمد بخیاں ما اگر
 ہمین وجہ تسمیہ معتبر باشد باید کہ این را بضم سین ہملہ و کاف عربی خوانیم و در سند شعری کہ
 برد (آبگون) گذشت سین ہملہ ساکن است و حرکتش خلل اندازدن شعر پس در رای ما وجہ تسمیہ
 بیان کردہ بہان چیزی نباشد ما گوئیم کہ (ابس) بزبان سنسکرت ناتوان و بی مقدور را گو
 و پس (معنی قدرت و دستگاہ و رگون) بقول برہان یعنی طرز و روش و صفت آمدہ پس قوی
 را کہ آب گرفتہ یا اینکہ آبگون گوئیم بمعنی ز ناتوان صفت بوجہ غرقابی یا قریباً با در زیادت

الف وصلی در اول - (قدرت و دستگاہ صفت) بوجه سراپا آباہی و رونق آن و دریای اہلگون
 را کہ بقول برہان آیش باہنگی می رود اہلگون گفتن با دار و معنی ناتوان صفت اندرین صورت
 اہلگون ہا بالف مقصوره اصل باشد و بعد و دہ مجاز آن بوجه تبدیل لب و لہجہ مقامی مخفی
 ساد کہ رود کی و حکیم فرخی (اہلگون) را اہلگون سین مہملہ معنی دریای خاص نظم کردہ اند کہ بر
 (اہلگون) ذکرش کردہ ایم و سند کلام شعر برای مہنی قریہ از نظر مانگدشت و نہ پیش شد پس اگر
 برخلاف صاحب برہان سین مہملہ را مضموم و کاف فارسی را عربی گیریم از برای قریہ کہ بر
 لب آب است و از برای جزیرہ کہ غرق آب است (اہلگون) گفتن معنی خیر است و
 علم (ارود) اہلگون - طبرستان کے ایک قریہ کا نام (مذکر)

(الف) اہشت | بقول صاحب برہان و جامع (ب) بفتح اول و کسر ثانی و سکون سین

(ب) اہشتن | قرشت و فتح قوتانی و ہون زدہ پوشیدہ و پنهان و اہشتن بقول

صاحب بحر سالم المقریف است کہ بعد از حذف نون مصدر بنہای ماضی او در مشتقات

سالم باشد و تبدیل و حذف در حروف اصلی آن راہ نیاید پس درین صورت غیر ماضی و

مستقبل و اسم مفعول نیاید و صیغہ ہای غیر سالم این کہ مضارع و حال و اسم فاعل و امر

و نہی باشد در استعمال اہل زبان نیامدہ صاحب نوادر گوید کہ بالمد و المقصر معنی ہفتن و پنهان

شدن (الف) ماضی (ب) و بقول نوادر معنی ہفتہ و پنهان صاحب موار و برمد و دہ ذکر

این کردہ با نوادر اتفاق دارد صاحب جہانگیری و شمس را با صاحب برہان و بحر اتفاق است

مؤلف گوید کہ خیلے تعجب است کہ درمد و دہ معنی برہان لازمی است و در مقصورہ متحد

صاحب بجز در هر دو بر مقتدی قائم ما را با مقتدی اتفاق است و غلبه محققین بهم بر آنست بخیا
 ما اصل این (آبستن) بآمد باشد که مرکب است از (آبش) و (تن) - آپش بکسر بای فارسی
 بقول صاحب کثر لغات در ترکی معنی قید است (آبی) غمبی نیست که فارسیان در همین لفظ بای فارسی
 را عبرتی بدل کرده بر و علامت مصدر (تن) آورند و معنی نهان داشتن قرار داده اند و فتح
 اول یعنی تبدیل محدوده بمقصوره - اختلاف لب و لجه مقامی است (ارو) (الف)
 مخفی - بقول صاحب آصفیه (عربی) اردوین مستعمل - پوشیده - چپا هوا - (ب) چپا نا
 بقول آصفیه پوشیده کرنا - مخفی کرنا -

البشگر اصطلاح بفتح اول و کسر ثانی فتح بقول صاحب شمس معنی آند و دیگر کسی ذکر این نکرد مؤلف گوید که اصل این (آبشگر) باشد بالف محدوده کثرت استعمال محدوده را مقصوره کرد (آبش) همان قید است که در (آبستن) ذکرش کرده ایم -	و گربالفتح بقول برهان افاده فاعلیت کن وقتیکه با کلمه دیگر مرکب شود (انج) پس معنی حقیقی (البشگر) قید کننده باشد یعنی خود را در قید وارنده و مجازاً بعضی اندیشه مند و تفکر (ارو) تفکر - بقول صاحب آصفیه (عربی) اردوین مستعمل فکرند جبکو فکر ہو -

ابجا و تمشا اصطلاح - بقول صاحب بجز و غیاث بالفتح طول و عرض و عمق را گویند
 صاحب مویه مهم این را بذیل (فارسی) نوشته هم زبان بحر مقصودش جز این نباشد که و
 فارسی از برای این اصطلاحی خاص نیست صاحب کشف و شمس گوید که معنی طول و عرض
 و عمق جهان - تا لفظ جهان را در معنی این تفرقه انداز می دانیم و مراد از عمق سطبری باشد

ابعا و لغت عرب است جمع بعد یعنی مسافت و ثلاثہ بدل موثث آن۔ بین وجه کہ
 ابعا و جمع است و کل جمع موثث۔ تابع راہم موثث آوردند (ار و و) ابعا ثلاثہ۔
 بقول آصفیہ (عربی) اردو میں شامل۔ مذکر۔ عرض و طول و (عمق یا ارتفاع) امیر نے اسکو
 ترک فرمایا ہے۔

ابقای ماکان | اصطلاح۔ بقول صاحب بحر عمم و غیاث بالکسر باقی داشتن آنچه
 کہ بود (انتہی) اگرچہ ہمہ الفاظ این عربی است ولیکن استعمال این ترکیب فارسی است ازینجا
 کہ محقق پابند فرس ذکر این کردہ (ار و و) جو چیز یا طریقہ تھا و اسکو باقی رکھنا۔

البصر | بقول صاحب برہان باقاف بر وزن جعفر یعنی شوره کہ ازان باروت سازند
 و در ہندوستان بدان آب سرد کنند فرماید کہ نیز لغت عربی گویند (انتہی) او با وجودیکہ پابند
 لغت فرس است ذکر این کردہ صاحب غیاث بحوالہ برہان این را آوردہ صاحب
 محیط گوید کہ همان شوره و بر شوره فرماید کہ معرب آن شوبج و بحوالہ گیلانی گوید کہ شوره سم
 عربی حجازی۔ دوالی است کہ بزبان عرب اسرار نامند و نیز آسد و باز فرماید کہ درینجا مراد
 آنست کہ بفارسی شوره و بعربی البقر مشہور است و آن بخاریست کہ از زمین شوره زار
 بر آید و بہیت زغب سپید بر روی آن زمین انعقاد یابد کہ تبصیفہ و طنج مرثب می سازند گرم
 و خشک و در آخر سوم و در ان حدت و جلا و تنقیہ است و قوت آن مثل قوت نمک بلکہ
 قوی تر ازان و در حرارت و بیوست و منقح سد و منقشی طعم و سہل در نہایت حدت و منقح
 و اردو (ار و و) شوره بقول صاحب آصفیہ ایک قسم کا کہا جو اکثر بار و دیابانی

تھنڈا کرنے کے کام میں آتا ہے اور کیا بیان کہو کر جایا جاتا ہے اتبازی میں بھی کارآمد ہے
(مذکر) (عارف سے) شورہ اشک میں میرے مجھے افسوس ہے کیوں ہے تو نے پانی نکلیا
حور شامل ہنڈا ہے

ا ب ج ا ر | بقول صاحب برہان و جامع و شمس بر وزن شہکار کشت و زراعت۔ اگویند
صاحب جہانگیری از حکیم ناصر خسرو سند و ہد (س) چو در وہ با بجا بیرون شود و پکی نان
بگیر وزیر فضل ہے صاحب سروری فرماید کہ حرکت این تحقیق نشد بخیاں ماصل این (ا ب ج ا ر) با
کہ در مدودہ گذشت ولیکن صاحبان لغت در مدودہ این معنی را بیان نکرده اند بالجہ آج
قلب اضافت کا آب باشد کہ مراد از زراعت است از کثرت استعمال و لب و لہجہ
مقامی مدودہ بمقصودہ بدل شد (ارو و) زراعت۔ بقول صاحب آصفیہ (عربی) ارو و
میں مستعمل۔ موتث۔ کشت۔ کہیتی باڑی۔

ا ب ج ا ر | بفتح اول۔ بقول صاحب شمس کسی کہ مرد ما از آب و نان او منقطع نگرند و تلف
گوید کہ کاتب شمس منقطع را منقطع نوشت غلطی کتابت بیش نیست این مرادف (آب کور) است
کہ در مدودہ گذشت۔ کثرت استعمال و لب و لہجہ مقامی۔ مدودہ را بمقصودہ بدل کرده است
دیگر کسی ذکر این نکرد (ارو و) و بھو آب کور۔

ا ب ج ا نہ | بفتح اول بقول صاحب شمس نانیکہ از خمیر ترش پزند و در سرکہ کنند و بجای ترشی
و اچار بجا ر بند دیگر کسی ذکر این نکرد و نہ سندی پیش شد مولف گوید کہ اگرچہ (آب جگانہ) بہ
الف در مدودہ گذشت ولیکن معنی دیگر دارو و بہان معنی بمقصودہ استعمال فرس نیست

نه صاحبان تحقیق ذکر آن کرده اند ولیکن شک نیست که این مرکب است از آب و گان، و در نسبت - آب یعنی طراوت و حلاوت آمده که بر معنی ششم لفظ آب کاشت و گان بقول برهان معنی پیوستن مقصودش از حاصل بالمصدر باشد و تحقیقش بجای خود آید پس (آب گانه) چیزی باشد که با حلاوت و طراوت نسبت پیوستگی دارد از کثرت استعمال و لب و لجه مقامی محدود و مقصور و مبدل شد مخفی مباد که (آب گانه) بحد الف و زبان و بر معنی بچه نام است (ارو) ابگانه یک قسم کاچاره جو خمیری روئی کوسه که مین و دان بنامه مین -

ابگندن | بفتح اول بقول صاحب موارد مراد ف انگدن است که می آید فارسیان با آرا بقا و فارا بدل کنند چون (زبان و زفان) و (تب و تف) و (آبگانه و آفگانه) و غیر کسی از محققین مصادر ذکر این نکرد (ارو) و بکھوا انگدن -

اہل | بقول صاحب برهان بفتح اول و ضم ثانی و سکون لام (۱) روایت که آنرا شیرین بل شیرین گویند و طرائیش و طرثوث همانست و از جمله قابضات باشد و منع خون رفتن از بینی و متعدد و جمیع اعضا کند و کبیر ثانی (۲) قافله صغار است که آنرا اہل گویند و طعام کنند - صاحب جامع ہر زبان برهان - صاحب شمس بر معنی، قوم قناعت کرده گوید که لغت عرب است صاحب برهان بر لفظ اہل فرماید کہ نام سیوہ است در ہندوستان و آنرا ہندی نیز گویند و شیرازی اہل شیرین و ہربی طرثوث و صاحب محیط بر طرائیش گوید کہ بنا نیست خنثی شبیہ بقطر و کج سرخ آن شیرین طعم و قابض طعم و ماکول و سپید آن تلخ و غیر ماکول